



DEMOS

Vi bygger demokratisk
kultur og demokratisk
mestringstro med
ungdommer i Fredrikstad

PROSJEKTRAPPORT

Demos Fredrikstad – et paraplyprosjekt for å bygge demokratisk kultur og demokratisk mestringstro med ungdommer i kommunen, 2021-2024

PUBLISERT

mai 2025

SKREVET AV

Ellen Chr. Reiss og Erik Lindbæk Kruse

**PARTNERE I PROSJEKTGRUPPA**

Andrea Wold Johansen (Fredrikstad bibliotek), Kristoffer Lorang Mathisen (Fritid i Fredrikstad), Per-Jørgen Aarti Olsen (Fredrikstad bibliotek), Safia Simpson (prosjekt-medarbeider), Unni Anita Skauen (Dialogforum Østfold) og Sylwia Janina Stasiak (Litteraturhuset Fredrikstad).

ANDRE PARTNERE

Tariq Alsagoff (Dialogforum Østfold), Sølve Kuraas Karlsen (Tenk) og Linda Noor (Minotenk)

STØTTET AV

Gjensidigestiftelsen i et samarbeid med Nordic Safe Cities/ Trygg by Norge

**TUSEN TAKK**

Først og fremst må vi rette en kjempestor takk til alle ungdommene som på ulike vis har gitt av sin tid og delt av sitt engasjement med oss. Dere har bidratt inn på en måte som har overgått enhver forventning. Takk også til alle store og små samarbeidspartnere som på ulike og verdifulle vis har bidratt inn i prosjektet. Våre kollegaer og ledere i kommuneområde oppvekst og fagstaben fortjener også honnør for å ha lagt til rette for gode samarbeid inn mot skole, og spesielt til Ragnhild Schwartz Dahlstrøm, Therese Zimmermann Helgesen og Ann-Kristin Aarvold for gjennomlesning og gode innspill i arbeidet med rapporten. Til slutt en stor takk til Nordic Safe Cities og Gjensidigestiftelsen for muligheten til å kunne realisere et så ambisiøst demokratiprojekt.

FORSIDEFOTO

Jesper Malthus-Andersen

INNHOOLD

Sammendrag og suksessfaktorer	4	#7 Demokrati bygges ikke bare lokalt	28	#14 Skape tillit og relasjoner	49
Anbefalinger	7	Nasjonale demokratiaktører	28	Å bli anerkjent og tatt på alvor	49
Del 1: Samarbeid og kunnskap: et stort overgripende prosjekt	8	Eksempler på samarbeid	28	Kontroversielle spørsmål og voksenroller	50
#1 Skal vi forebygge eller bygge?	10	Samarbeid og informasjonsformidling gir en styrket forståelse for demokrati og menneskerettigheter	29	#15 Motivasjon og møteplasser	51
Sammensatte problemer	10	Del 2: Men vil ungdommene være med?	34	Demokratiform og seminarer for voksne	51
Sammensatt løsning	11	#8 Demosprosjektet vokser frem	29	Konferanser for ungdom	51
#2 Kunnskap, forskning og anbefalinger	12	Paraplyen over ulike ungdomsarenaer og -aktiviteter	29	Bruk synergien for videre utvikling	52
Hva vet vi om ungdom?	12	Mange arenaer, ulike tilbud	29	#16 Evaluering og dynamisk tilnærming	54
Hvilke tiltak og arenaer velger vi?	13	Demokratiarbeid rettet mot voksne sekundærmålgrupper	30	Sirkulær utvikling	54
#3 Demokratisk kultur og demokratisk mestringsstro	14	#9 Kommunikasjon	36	Logg, evaluering og endringshistorier	54
Begreper, rammer og retning	14	Demokrati som begrep	36	Åpenhet for uttesting og samarbeid	55
Rammeverk med kompetanser for demokratisk kultur	15	Språk rettet mot voksne	36	Del 3: Økonomi og langsiktighet: å sikre demokratisk kultur for fremtiden	58
Demokratisk kultur	16	Språk rettet mot ungdommer	37	#17 Hvor har pengene størst effekt?	60
Demokratisk mestringsstro	17	#10 Rekruttering	38	Viktigheten av støtte til lønn	60
#4 Aktører på hver sin tue	19	Sammensatte ungdomsgrupper	38	Prosjektkoordinator	60
Kartlegging og brobygging	19	Kanaler for rekruttering	38	#18 Hva når vi ikke har penger lenger?	62
Sentrale aktører og samarbeid	20	Tilbud som gir effekt for rekruttering	39	Hold nede utgiftene til lokaler	62
#5 Prosjektgruppe fra kommune- og sivilsamfunn	20	#11 Ungdoms-medvirkning	41	Bruk egne menneskelige ressurser	63
Faste samarbeidspartnere	20	Medvirkning til prosjektet	41	#19 Kultur for «enkelstunts»	64
Samarbeidspartnernes ulike men sammenfallende behov	21	Medvirkning gjennom evaluering og tilpasning	42	#20 Forankret fleksibilitet – tillit og fleksibilitet i organisasjonen	66
Prosjektgruppe som en fast kjerne	21	Medvirkning på kulturarrangementer	43	Beskrivelse av (de fleste) aktivitetene	67
Det som er krevende med partnerskap	21	#12 Å øve på demokrati	44	Organisasjoner og læringsressurser	72
#6 Skolene og Demos	26	#13 Gøy og representativt: Pizza og debatt	46		
Demokratiprojekt opp mot skolenes arbeidshverdag, læreplaner og kompetansemål	26	Viktigheten av det sosiale	46		
Kompetanseheving og samarbeid med lærere	27	Programmering som	47		
Dialogdag som et tilbud til skolene	27	signaliserer mangfold	47		

Sammendrag og suksessfaktorer

Demos Fredrikstad var et treårig demokratiprojekt (2021–2024) som har hatt som mål å bygge demokratisk kultur og mestringstro blant barn, unge og unge voksne. Gjennom et bredt samarbeid mellom kommunen, sivilsamfunnet og skolen har prosjektet tilbudt workshops, debatter og aktiviteter for å styrke unges demokratiske ferdigheter. Prosjektet har vært støttet av Gjensidigestiftelsen via Trygg by Norge / Nordic Safe Cities, med et budsjett på 3 547 759 kroner. Denne rapporten oppsummerer de første tre årene med prosjektarbeid, men Demos er i skrivestund et pågående prosjekt med fornyet finansiering i 2025–2026, som jobber med videreutvikling av samarbeid, arenaer, aktiviteter og kvalitetssikring.

Vi har ønsket at dette skal bli en praktisk prosjektrapport, en rapport som kan leses i sin helhet, eller hvor man kan bruke de delene som oppleves relevant om man f.eks. ønsker å igangsette sitt eget demokrati prosjekt. Av den grunn har vi gått litt bort

fra en «tradisjonell» prosjektrapport med målsettinger og resultater, og heller gått grundig inn i hva vi mener utgjør suksessfaktorer for å lykkes med et stort kommune overgripende demokratiprojekt. Disse 20 suksessfaktorene utgjør strukturen og oppbyggingen for rapporten. Dette bør ikke leses som at vi mener å ha lyktes 100 % i alle suksessfaktorene vi har identifisert. Fordi vi har evaluert mye og kontinuerlig

underveis, har vi også identifisert svikt punkter som i retrospektiv kunne gitt oss (enda) større suksess.

Hoveddelen i rapporten er delt opp i tre deler hvor første del skildrer prosesser, prioriteringer og viktige strukturer forut for og i første fase av prosjektet – suksessfaktor 1–8. For å sikre en solid forankring startet prosjektet med en tydelig målsetting,

#1 Vit hva du vil oppnå, og hvem du vil engasjere	#2 Lag et godt kunnskapsgrunnlag	#3 Finn felles begreper og rammeverk	#4 Finn mulighetsrom og samarbeidsaktører	#5 Samle samarbeids-partnere i en engasjert prosjektgruppe
#6 For samarbeid med skolene, ta hensyn til lære-planer og arbeidshverdag	#7 Samarbeid med nasjonale demokratiaktører	#8 Ha mange aktiviteter og bruk ulike arenaer	#9 Bruk tilpasset språk og kommunikasjon	#10 Jobb langsiktig med rekrutteringsdugnad
#11 Sørg for å sikre ungdomsmedvirkning	#12 Ta i bruk godt utprøvd materiell og øvelser	#13 Gjør det gøy, representativt og relevant	#14 Skap tillit og relasjoner	#15 Tilby motiverende møteplasser for voksne
#16 Prioriter evaluering og ha en dynamisk tilnærming	#17 Det lønner seg å ha en prosjektkoordinator	#18 Tenk bærekraftig drift	#19 Husk å tenke langsiktig	#20 Søk tillit og fleksibilitet i organisasjonen

der hovedfokuset var å bygge demokratisk mestringstro fremfor kun å forebygge ekstremisme. Dette ble støttet av et sterkt kunnskapsgrunnlag, hvor forskning, kartlegging av lokale utfordringer og etablerte rammeverk som Europarådets referansem modell for demokratisk kultur ga struktur og retning. Samarbeid var en avgjørende faktor, både lokalt, regionalt og nasjonalt. Prosjektet etablerte en fast prosjektgruppe med aktører fra både kommunen og sivilsamfunnet, samtidig som det ble integrert i skolesystemet for å sikre langsiktig effekt. En flernivåtilnærming med en bred paraplytankegang sørget for at ulike aktører jobbet sammen for en helhetlig og koordinert innsats.

Den andre delen beskriver hvordan vi har jobbet med kommunikasjon, rekruttering og demokratiske øvelser for å skape kjennskap, engasjement og medvirkning blant ungdom og voksne – suksessfaktor 9–16. Ungdoms-medvirkning har vært en kjerne i prosjektet, med en målrettet og tilpasset kommunikasjon for å nå ulike ungdomsgrupper. Rekrutteringen skjedde gjennom lærere, ungdomsråd og fritidsklubber, mens ungdom selv fikk påvirke utformingen av aktivitetene. For å senke terskelen for deltakelse ble det lagt vekt på lavterskeltilbud som pizza og debatt, samt praktiske øvelser

der unge kunne trene på demokratiske ferdigheter. Tillit og relasjonsbygging var avgjørende for å skape trygge arenaer der ungdom kunne uttrykke seg, og prosjektet la vekt på en dynamisk tilnærming med kontinuerlig evaluering og justering av tiltak.

Del tre beskriver strukturelle forutsetninger og prioriteringer for hvordan man bør jobbe for å sikre at initiativ, overordnet mål og ambisjoner kan leve videre etter prosjektslutt – suksessfaktor 17–20. For å sikre videreføring etter prosjektperioden, ble det lagt stor vekt på bærekraftig drift og strukturell forankring. En dedikert prosjektkoordinator sørget for gjennomføring, mens langsiktige strategier ble utviklet for å sikre at initiativene kunne videreføres av skoler, fritidsklubber og andre aktører. Fleksibilitet og tillit i organisasjonen var viktig for å kunne tilpasse seg nye utfordringer og behov.

Prosjektet har også hatt en svært stor portfolio av små og store aktiviteter, alt fra små debattsirkler, Dyp debatt og workshops på kulturkonfirmasjon, til interaktivt teater,

dialogdager og workshoprekker. Enkelte aktiviteter nevnes kort underveis i rapporten, mens mer utfyllende beskrivelser av de ulike aktivitetene og «småprosjektene» finnes i en oversikt bakerst i rapporten.

Rapporten peker også på flere utfordringer, blant annet knyttet til langsiktig finansiering og hvordan sikre videreføring av tiltakene etter prosjektperioden, men med sterke strukturer og gode partnerskap er det gode forutsetninger for at tiltakene kan leve videre. Den understreker også viktigheten av tilpasset kommunikasjon, samarbeid med nasjonale aktører og en fleksibel tilnærming for å kunne justere tiltak underveis.

DEMOS-PROSJEKTET

Demos er et kommuneovergripende demokrati-prosjekt rettet mot barn, unge og unge voksne

VARIGHET

3 år, fra august 2021 til juli 2024

BUDSJETT

3 547 759 kroner, støttet av Gjensidigestiftelsen gjennom medlemskap i Trygg by Norge/Nordic Safe Cities

SAMARBEIDSPARTNERE I PROSJEKTET

Fritid i Fredrikstad, Biblioteket, Litteraturhuset Fredrikstad og Dialogforum Østfold

AKTIVITETER

Debatter og debattsirkler, aktivitetsbaserte workshops, ungdomsgruppe, democraticamp, dialogdager i skolen, kulturarrangementer, demokratiguider, kvalitetssikring av elev-, ungdomsråd og klubbstyre, interaktivt teater, kompetanseheving voksenmålgruppe, turer til Utøya, valgfag demokrati i praksis m.m.

MÅLSETTING

Demos-prosjektet skal sikre en langsiktig, helhetlig og kunnskapsbasert innsats for å bygge demokratisk kultur og demokratisk mestringsstro for og med barn og unge, i et samarbeid mellom sivilsamfunnet og Fredrikstad kommune. Dette gjøres gjennom aktiviteter på arenaer som skole, litteraturhus, bibliotek og fritidsklubber.

Prosjektet skal oppnå en helhetlig, koordinert og systematisk praksis som fokuserer mer på en samlet innsats, kunnskapsbasert praksis og en felles forståelse av demokratisk kultur og mestringsstro, enn på enkeltstående «one-offs». Prosjektet skal være et partnerskap eller en allianse mellom de ulike aktørene på feltet, samt involvere barn og unge i arbeidet.

Gjennom et langsiktig arbeid vil Fredrikstad få ungdommer med demokratisk mestringsstro, med kunnskap om samfunnet, evnen til å formidle egne standpunkt muntlig og skriftlig, og dialogkompetanse med kritisk sans, som forsvare menneskerettigheter, demokrati og engasjerer seg i vanskelige saker. Ungdommer som deltar aktivt i elevdemokrati, politikk og frivillighet, og bidrar til en demokratisk kultur som gir motstandskraft mot radikalisering og ekstremisme. En demokratisk kultur bygges gjennom arbeid med verdier, holdninger, ferdigheter, og kunnskap og kritisk forståelse.

RESULTATER

Gjennom tre år har vi og våre samarbeidspartnere hatt over 300 timer med aktivitet, det være seg workshop, Dyp debatt, Dialogdag eller Stempels ungdomsredaksjon. Totalt har over 6300 ungdommer deltatt i små eller store aktiviteter, men inni disse tallene befinner det seg enkeltungdommer som kan ha deltatt på flere ting på ulike arenaer. Ca. 90 unike ungdommer har deltatt i aktiviteter som strekker seg over tid, typisk workshops og ungdomsgrupper som har vart over en helg, et halvår, og til over flere år.

Gjennom samlinger, konferanser og det årlige Demokrati-forum, for lærere og andre voksne som jobber med ungdom og demokratiutvikling, har vi hatt i underkant av 300 deltagere. Vi ønsker også å trekke ut enkelte resultater vi er spesielt stolte av. Valgfaget Demokrati i praksis har gått fra å være et tilbud på to av byens skoler, til å tilbys på seks skoler. Demokratiguider, et tiltak for å stimulere til høyere valgdeltagelse, har spredt seg til 6 andre byer i Norge. Og antall skoler som har gjennomført Dialogdager har økt. Vi har årlig sendt representanter fra alle ungdomsskolene til Utøya, hvor de har lært øvelser som de så gjennomfører for elever på sin skole. Og ungdomsrådet har vært på Utøya for demokrativerksted. I tillegg har vi ungdommer som etter Demos-deltagelse har engasjert seg i ungdomspartier, blitt spaltist i lokalavisa, deltatt i ungdommens fylkesråd, arrangert aktivitetsdag for barn, gjennomført «Demos-aktiviteter» på skolen på eget initiativ, bidrar inn i nye ungdomsgrupper med workshops m.m.

Anbefalinger

Demokrati er noe man gjør og kan trene på

Demokratisk kompetanse og mestringstro kan ikke læres gjennom teori alene, men må trenes på – i trygge, tilgjengelige og engasjerende sammenhenger. Prosjektet har lagt til rette for at ungdommer får øve demokratiske kompetanser og bygge opp demokratisk mestringstro. Dette skjer når ungdom føler at de har mot til å ytre seg, at de tåler uenighet, og at deres stemme blir lyttet til og tatt på alvor. **Demokrati må derfor forstås som en kultur man bygger gjennom praktiske øvelser av ferdigheter, holdninger og verdier – og ikke bare som et prinsipp man kan lære om.**

01.

Skal det gjøres, må det gjøres ordentlig

Å bygge demokrati er en stor og kompleks oppgave. Hvis man skal gjøre det, må det gjøres grundig og ordentlig, over tid og med et helhetlig systemisk perspektiv. Ungdommer avslører raskt om man ikke gjør det på ekte, og vi mister troverdighet hvis vi ikke faktisk ønsker å gi barn og unge mer makt og medvirkning. Enkeltstående «stunts» og kortsiktig arbeid vil kunne ha avgrensede positive resultater, men **hvis vi vil bygge demokratisk kultur for og med barn og unge må vi bruke den tiden som trengs, sette inn nok ressurser og ha perspektiv både på enkeltinnsatser og det store bildet.**

02.

Ungdom kan ikke behandles som én gruppe

Demos-prosjektet har tatt på alvor at ungdom ikke er en ensartet gruppe, og at ulike ungdommer er engasjerte på ulike måter og ulike steder. Demos-aktiviteter har vært spredd ut over mange arenaer – skoler, fritidsklubber, bibliotek og kulturhus – og formatene har variert fra lavterskel pizza og debatt, til fordypende workshops og interaktivt teater m.m. Dette mangfoldet har vært avgjørende for både rekruttering og relevans. **For å styrke ungdoms demokratiske mestringstro må man derfor være til stede på flere arenaer, i ulike formater og med et blikk for mangfold og representasjon.**

03.

DEL 1:

Samarbeid og kunnskap:
et stort, overgripende prosjekt

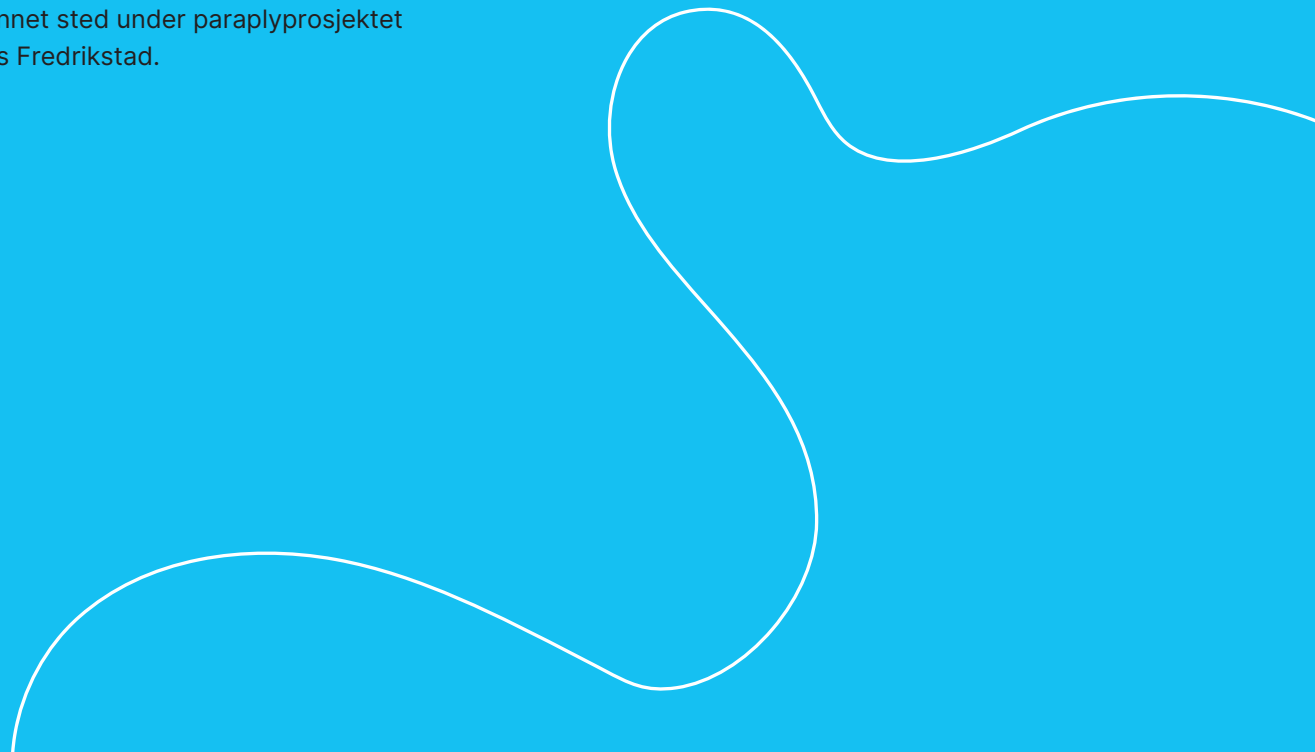
En gruppe morgentrøtte ungdommer slentrer over gressletta som hver sommer fylles av telt. De kommer fra Fredrikstad ungdomsråd og har tilbrakt tre dager på Utøya sammen med ungdomsråd fra Drammen og Færder. Snart skal de gå om bord på MS Thorbjørn for å reise hjem – med ny motivasjon, demokratiske ferdigheter og styrket tro på hva de kan få til sammen.

Uken etter sitter en annen gruppe ungdommer blant bokhyllene på hovedbiblioteket og diskuterer engasjert og nyansert. Kveldens tema for sirkeldebatt er ungdom og rus, men tidligere har de vært innom både likestilling, eksamensordningen og innvandring. Ungdommene kjenner hverandre godt – de har møttes annenhver uke i snart to år. De har trent på debatt, kritisk tenkning og å lytte – og det merkes. Diskusjonen flyter, og stemningen er trygg og respektfull.

Dette er ungdom som engasjerer seg i frivillighet, skriver kronikker, arrangerer aktivitetsdager for barn – og som tør å utfordre både lærere, medelever og politikere når de mener noe bør endres.

Rundt om i hele byen finnes det tusenvis av andre ungdommer som har deltatt i ulike demokratiarenaer: på debatter for videregående elever, eller på dialogdager for ungdomsskoletrinnet, hvor de har besøkt moskeer og kirker og lært om interreligiøs dialog.

Noen har vært med på å arrangere store kulturarrangementer for ungdom på Litteraturhuset Fredrikstad. Andre har engasjert seg i klubbråd på fritidsklubbene. De har vært demokratiguider, deltatt på DemokratiCamp, kulturkonfirmasjon, workshopgrupper, interaktivt teater – eller én av de mange små og store aktivitetene som har funnet sted under paraplyprosjektet Demos Fredrikstad.



#1 Skal vi forebygge eller bygge?

Når man skal utvikle et stort demokrati-prosjekt dukker det ofte opp noen dilemmaer og utfordringer. Er det universell *forebygging* av ekstremisme eller *bygging* av demokratisk kultur vi ønsker, hva finnes av forskning, hvem skal vi jobbe sammen med, og hvordan kan vi måle effekt? Svarene på disse spørsmålene vil igjen påvirke hvilke målgrupper vi retter oss mot, hva slags aktiviteter vi skal ha og hvilke fysiske rom vi bør benytte.

Sammensatte problemer

Det er en del av det store bildet at Fredrikstad kommune har hatt en del erfaring med radikaliserings og ekstremisme de siste ti, femten årene. Vi hadde uforholdsmessig mange ungdommer og unge voksne som reiste til Syria som fremmedkrigere i perioden 2012 til 2016, vi har hatt en del aktivitet fra ulike høyreekstreme enkeltpersoner, samt gjentatte besøk fra SIAN (Stopp islamiseringen av Norge) og Den nordiske motstandsbevegelsen. Disse utfordringene ble adressert gjennom etableringen av en koordineringsgruppe i kommunen i 2015 som fikk ansvar for utvikling av forebyggende

tiltak og kompetanse mot radikaliserings og voldelig ekstremisme, samt innmeldingen i Nordic Safe Cities etter deres etablering i 2016.

NORDIC SAFE CITIES

Nordic Safe Cities ble etablert i 2016 med støtte fra Nordisk ministerråd etter terrorangrepet i København i 2015. Organisasjonen ble i 2020 en uavhengig forening som skal ivareta lokal-demokratier og motvirke polarisering.

De samarbeider med stiftelser og myndigheter, og har medlemsbyer spredt over hele Norden.

Samme år kom også resultatene fra Ungdata-undersøkelsen som viste problematiske holdninger knyttet til bruk av politisk vold. En påfølgende lokal HKH-undersøkelse fra 2019 viste holdninger i befolkningen som kan være en trussel mot samfunnet og ulike minoriteter. Disse holdningene var ikke mer alvorlige enn i andre byer vi kan sammenligne oss med, men like fullt bekymringsverdige nok til å sette inn tiltak, spesielt med tanke på utviklingen vi har sett globalt de siste årene.

HKH

HKH står for Hurtig Kartlegging og Handling og er en metode utviklet av Verdens helseorganisasjon (WHO) for å kartlegge et problem gjennom å få oversikt og finne pågående innsats.

Undersøkelsen intervjuet nøkkelinformanter som fag- og ressurspersoner, ledet fokusgrupper med ungdom, kartla pågående innsats og samlet en gjennomgang av teori og forskning på området.

Denne type utfordringer som lokale og nasjonale demokratier står overfor, og arbeidet med å vedlikeholde og videreutvikle det, blir ofte kalt for et *wicked problem* eller et gjenstridig samfunns-problem – altså utfordringer som kjennetegnes ved flere komplekse egenskaper. For det første er de ofte vanskelige å definere og avgrense. Problembildet kan være uklart, og ulike aktører kan ha forskjellige oppfatninger om både hva problemet egentlig er og hvordan det best kan løses. Årsakene bak slike problemer er som regel sammensatte og flettet inn i hverandre, noe som gjør det vanskelig å peke på én enkelt årsak.

I møte med slike problemer er det sjelden mulig å lene seg på standardløsninger fra tidligere erfaringer. Det blir viktig å ha et helhetlig blikk, eller «helikopterperspektiv» som handler om

å løfte blikket og se hele problemet i sammenheng, fremfor å fokusere isolert på enkeltkomponenter.

Hvert gjenstridig problem er unikt og krever løsninger som er skreddersydd til den spesifikke konteksten.

Derfor må man tenke bredt og kreativt, både når det gjelder antall mulige løsninger og ulike typer tilnærminger. Det er avgjørende å se problemet som en del av et større system, der alle komponentene påvirker hverandre gjensidig. Det anbefales å bygge brede partnerskap på tvers av sektorer, skape engasjement rundt en felles visjon og unngå snevre samarbeidsrammer med rigid styring.

Sammensatt løsning

Med bakgrunn i denne forståelse utvidet koordineringsgruppa fokus seg fra kun å konsentrere seg om brannslukking av negative hendelser og enkeltsaker, til også å omfatte en bredere innsats som kunne bygges og utvikles over tid, et arbeid som krever en annen tilnærming og argumentasjon. For det er lett å forstå og argumentere for alvoret av å forhindre voldelig ekstremisme og terror, men det kan være mer krevende å overbevise om viktigheten av demokratiarbeid som kvalitetssikring av barne- og ungdomsdemokrati, å skape flere kanaler

for demokratisk engasjement, motvirke marginalisering, forsterke ytringsfrihet og menneskerettigheter, ha mot til å ta opp kontroversielle temaer, og å sikre at alle grupper i samfunnet kan uttrykke sine bekymringer og bli tatt på alvor av de med makt – rett og slett en innsats som baserer seg på at demokratiet er noe som krever en vedvarende innsats for å opprettholdes.

#1 Suksessfaktor

—
Vit hva du vil oppnå, og hvem du vil engasjere

Ha en bevissthet om hvilke forebyggingsnivå du skal jobbe med, og hvilke implikasjoner det har for valg av målgruppe.



I Demos-prosjektet har vi valgt å ha fokus på hva man ønsker å oppnå, heller enn hva vi vil motvirke. For eksempel å styrke unges dialogkompetanse og kritiske evner, heller enn å forebygge gruppefiendtlighet, uten å underkjenne minoritetsgruppens opplevelser. Forebygging av ekstremisme gir også raskt en antagelse om at det bør jobbes inn mot enkeltungdommer eller grupper som befinner seg i risikozonen for radikalisering (indikativ og selektiv forebygging), med faren det gir for tiltak som utilsiktet fungerer stigmatiserende. Et universelt byggende prosjekt vil ha hele ungdomsbefolkningen som målgruppe.

Derfor har vi ikke snevret inn målgruppen mer enn «barn og unge», men vi har samtidig hatt et vedvarende fokus på viktigheten av representasjon og særskilt innsats for inkludering av marginaliserte grupper. Og nettopp fordi ungdom ikke er en enhetlig gruppe, eller deltar på de samme arenaene, har vi valgt en meget bred tilnærming til aktiviteter (SF 8). For å nå ungdomsmålgruppene «indirekte» og samtidig skape synergier, kompetanse og engasjement, valgte vi også å rette innsatsen mot voksne i skole, frivillighet og kommuneadministrasjon som en sekundærmålgruppe.

Herfra var det et arbeid som startet som flere små stier, som alle førte mot et prosjektmål.

For eksempel testet vi ut enkelte ungdoms-aktiviteter som Dyp debatt og workshoprekke for ungdommer, samt et systematisk arbeid med elevrådene/ungdomsrådet og oppfordring til skolene om å bli Dembra-skoler. I 2020 inngikk Gjensidigestiftelsen og Nordic Safe Cities (NSC) et samarbeid for å starte Trygg by Norge (TBN), et prosjekt for å støtte lokale konsepter og initiativer for å takle hat og ekstremisme sammen med 12 andre byer i Norge.

GJENSIDIGESTIFTELSEN

Norges største stiftelse med formål om å gi utdelinger til samfunnsnyttige tiltak, i tillegg til å ha eierskap i Gjensidige forsikring, videreformidle aksjeutbytte til kundene og oppnå markedsmessig avkastning på egenkapitalen. Utdelingene spenner fra lokale dugnadsprosjekter til landsomfattende satsninger.

Gjennom medlemskapet fikk vi mulighet til å delta i forprosjektet, og det tydelige ønsket vi spilte inn var å ha god tid til prosjektutvikling, og mulighet til «flere hender», altså noen som har dedikert arbeidstid for utviklingsarbeidet, fremfor midler kun til aktiviteter. Så, etter en omfattende og god søknadsprosess, fikk Fredrikstad kommune

i 2020 støtte fra Gjensidigestiftelsen til å ansette en prosjektkoordinator og starte arbeidet for å bevare et trygt og inkluderende demokrati for fremtiden gjennom å vedlikeholde og bygge demokratisk kultur og demokratisk mestringstro.

#2 Kunnskap, forskning og anbefalinger

Hva vet vi om ungdom?

For å utvikle solide prosjekter er det avgjørende å starte med en grundig analyse av hva utfordringen eller problemet faktisk er. I tillegg er det viktig å kartlegge hva som finnes av eksisterende forskning og praksis på området. Dette gjelder spesielt i arbeidet med komplekse fenomener hvor de lokale utfordringene ofte inngår i et større nasjonalt, transnasjonalt og globalt bilde. Internasjonale konflikter påvirker lokale forhold, demokratiindeksen faller globalt, og polarisering og ekstreme bevegelser øker både i antall og voldsomhet.

Under vår kartlegging av forskning på feltet, møtte vi utfordringer knyttet til det vi opplevde som et manglende kunnskapsgrunnlag. Det fantes

noe forskning på omfang av og type demokratisk deltakelse blant ungdom, ganske mye om demokrati som fenomen og system – men ikke så mye om hvordan man praktisk kan jobbe med barn, unge og demokrati.

Vi fant i International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) fra 2016 at norske ungdommer har mye kunnskap om og høy tillit til demokratiske institusjoner sammenlignet med andre europeiske land, og at sosioøkonomisk bakgrunn har stor betydning for både demokratisk mestringstro og deltakelse (se SF3 for mer om undersøkelsen). Samtidig var det bekymringsfullt at mange ungdommer har lav demokratisk mestringstro og lite tillit til sine medmennesker (se SF3 for mer om demokratisk mestringstro). Mange opplever også at den politiske samtalen føles irrelevant for deres hverdag. Dette er ekstra viktig å huske på for et sted som Fredrikstad, hvor en høyere andel av barn og unge lever i vedvarende lavinntekt enn landsgjennomsnittet.

Videre vet vi at den digitale virkeligheten stiller høye krav til kildekritikk og kritisk tenkning. I dagens samfunn, hvor meme-kultur, konspirasjonsteorier, propaganda og falske nyheter bidrar til økt polarisering, blir det enda viktigere å styrke unges evner til kritisk tenkning

#2 Suksessfaktor

—
Lag et godt kunnskapsgrunnlag
Bruk tid på å kartlegge forskning, faglige anbefalinger, samt lokale utfordringer og muligheter. Det er viktig å sørge for at kartet (teorien) passer til terrenget (praksis).



og kildekritikk, for å navigere i et komplekst informasjonslandskap og vedlikeholde tilliten til redaktørstyrte medier.

HKH-undersøkelsen viste oss problematiske holdninger i befolkningen, og underveis i prosjektperioden har vi møtt på lokale utfordringer som f.eks. besøk av SIAN og hets av den lokale ukentlige fredsmarsjen, som er et privat initiativ for å vise motstand mot krig og terror.

Hvilke tiltak og arenaer velger vi?

I arbeidet med HKH-undersøkelsen hadde vi allerede hentet inn anbefalinger fra frivillighet og sivilsamfunn, ansatte i kommunen, fagfolk og forskere på området, og barn og unge i Fredrikstad. Det siste ble i tillegg gjort gjennom elevrådene på skolene, ungdomsrådet og også i egne workshops med ungdommer. Det ble særlig lagt vekt på viktigheten av å benytte arenaer hvor ungdom allerede befinner seg, som skoler og fritidsklubber. Skolen er en universell arena hvor alle ungdommer er samlet, og hvor profesjonelle voksne kan spille en viktig rolle som ressurspersoner. Skolen har i tillegg et verdibasert mandat som kan knyttes til forebyggende arbeid mot ekstreme holdninger, slik at det kan integreres i den ordinære undervisningen og skolens helhetlige arbeid (mer om skolens rolle under SF6).

Fritidsklubber trekkes også frem som en viktig arena, nettopp fordi de er uformelle, med løsere organisering og mindre maktforskjeller mellom ungdom og voksne. Her har man også tradisjon for ung-til-ung-formidling, som kan være svært effektivt.

Arbeidet burde dessuten bygge på langsiktighet og helhet, ikke bestå av isolerte initiativer eller tilfeldige stunt. Hvis målet er å styrke demokratisk deltakelse og medborgerskap, må dette være noe ungdommene opplever som troverdig og relevant i sin hverdag. Derfor var tverrfaglig samarbeid og lokal forankring essensielt. Arbeidet bør tilpasses den lokale konteksten og involvere både offentlige tjenester og sivilsamfunnet for å være effektivt.

#3 Demokratisk kultur og demokratisk mestringstro

Begreper, rammer og retning

Demokratiprosjekter kan være vanskelig å definere og avgrense. Demokrati er i seg selv et omfattende og stort begrep, med mange ulike forståelser og tolkninger. Det kan handle om alt fra struktur til helhet og kultur, og uten tydelige rammer risikerer prosjekter å flyte ut. Underveis i kunnskapsgjennomgangen ble to nøkkelbegreper sentrale for prosjektet og gav en avgrensning og ramme: Demokratisk kultur og demokratisk mestringstro. Demokratisk kultur fant vi i et rammeverk fra Europarådet, og demokratisk mestringstro er et begrep vi fant hos Democit-prosjektet på OsloMet (Democit-prosjektet bruker politisk mestringstro, men vi opplevde at «politisk» ofte ble tolket som «partipolitisk» og har derfor valgt å bruke begrepet «demokratisk» som har vært mer formålstjenlig for vårt prosjekt).

Å jobbe for å etablere disse som et felles begrepsapparat og mål har vært viktig, samtidig som det har gitt retning og avgrensning til prosjektet,

#3 Suksessfaktor

Finn felles begreper og rammeverk

Gjennom begrepene «demokratisk kultur» og «demokratisk mestringstro», samt rammeverket fra Europarådet, har vi en tydelig kommunikasjon om og retning for prosjektet.



noe som er særlig viktig når man står overfor komplekse utfordringer.

Rammeverk med kompetanser for demokratisk kultur

Europarådet publiserte i 2016 «Reference Framework of Competences for Democratic Culture» (RFCDC). Referanserammeverket er et system av prinsipper og verdier som påvirker våre synspunkter og handlemåte, og utgangspunktet er at

selv om demokratiet ikke kan eksistere uten demokratiske institusjoner og lover, så kan ikke disse institusjonene og lovene fungere uten at innbyggerne praktiserer en demokratisk kultur og innehar demokratiske verdier og holdninger.

Rammeverket kan bidra til å bygge unges motstandskraft mot radikalisering ved å utstyre dem med de kompetansene som trengs for demokratisk kultur og interkulturell dialog, og i tillegg de kompetansene som trengs for å gjenkjenne og håndtere ekstremistisk propaganda, for å gjenkjenne feilinformasjon,

falske nyheter og hatefulle ytringer i kringkastings-, trykte og elektroniske nyhetsmedier, og for å verdsette menneskeverd, menneskerettigheter og demokratiske prosesser.

Rammeverket identifiserer 20 nøkkelkompetanser fordelt på fire hovedområder: *verdier*, holdninger, ferdigheter, og kunnskap og kritisk forståelse. For prosjektet har det vært nyttig å trekke ut enkelte av kompetansene fra hvert hovedområde, for å planlegge og strukturere aktiviteter og tiltak. For eksempel har vi under verdier hatt ekstra fokus på å verdsette menneskelig verdighet, menneskerettigheter, likestilling, rettferdighet og demokrati. Fra *holdninger* har åpenhet for kulturelt mangfold, respekt, mestringstro og toleranse for tvetydighet vært viktige. Blant *ferdigheter* har vi løftet evne til kritisk tenkning, evnen til å lytte, konfliktløsning, empati og kommunikasjon. Og fra kunnskap og kritisk forståelse av seg selv, av språk og kommunikasjon, samt av politikk, historie, og media.





Rammeverket legger også vekt på en helhetlig tilnærming hvor disse kompetansene brukes i kombinasjon, såkalte «klynger», i praktiske situasjoner. For eksempel, når noen møter hatefulle ytringer rettet mot minoriteter, aktiveres *verdier* som respekt for menneskeverd, sammen med *ferdigheter* som kritisk tenkning og kommunikasjon. Dette gjør det mulig for den enkelte å formulere et passende, demokratisk svar på hatytringene. På denne måten bidrar rammeverket ikke bare til å fremme demokratisk medborgerskap, men også til å bygge motstandskraft mot ekstremisme gjennom utdanning som utvikler komplekse tankemønstre og evnen til å dekonstruere skadelige fortellinger og propaganda.

Demokratisk mestringstro

I forkant og noe parallelt med utviklingen av Demos har Democit-prosjektet (2020–2025) ved OsloMet vært en kilde til viktig og nyttig kunnskap og forskning. Democit baserte seg på tall fra den store internasjonale undersøkelsen International Civic and Citizenship Education Study (ICCS), som i 2016 viste at politisk mestringstro er avgjørende for om unge ser seg selv som fremtidige deltagere i demokratiet, samt at det er store kunnskapsforskjeller mellom ungdommer med ulik sosial bakgrunn.

INTERNATIONAL CIVIC AND CITIZENSHIP EDUCATION STUDY

ICCS er en internasjonal undersøkelse (hovedsakelig fra europeiske land) som rapporterer på fjortenåringers kunnskap, forståelse, holdninger og engasjement knyttet til demokrati og medborgerskap. Undersøkelsen gjennomføres med seks eller syv års mellomrom. ICCS gjennomføres i regi av International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

I artikkelen «Ungt medborgerskap – kunnskap, mobilisering og deltagelse» (Tidsskrift for ungdomsforskning, 2018) skrives det følgende om resultatene fra ICCS 2016: «*Demokratikunnskap alene bidrar ikke til å aktivisere elevers demokratiske handlingskompetanse, som fremmes som et mål i fagfornyelsen. Demokratiopplæringen må derfor strekke seg utover kunnskap som er knyttet til det representative valgdemokratiet, og som primært fremmer en lovlydig medborgerrolle basert på ansvar og plikter. Mer deltakende undervisningsformer, som også fremmer en mer kritisk medborgerrolle til politikk og styringsstruktur – blant annet gjennom implementering av deltaker- og deliberative demokratiidealer og praktisk demokratisk deltakelse i opplæringen – bør mer systematisk inkluderes (Hegna, Ødegård og Seland, 2018).*»

Med bakgrunn i dette stilte Democit-prosjektet følgende spørsmål: «Hvordan kan vi øke den demokratiske deltagelsen blant ungdom – på tvers av sosiale skillelinjer – gjennom å videreutvikle grunnskolelærerutdanningen i samfunnsfag ved OsloMet?».

Intern politisk mestringstro er avgjørende for demokratisk deltagelse, også blant ungdom – og vurderes som viktigere enn kunnskap, holdninger og verdier.

Mestringstro handler ikke om hvilke ferdigheter man faktisk har, men om hva man selv tror man kan oppnå med de ferdighetene man har i ulike situasjoner.

Ikke overraskende vil ungdommer med høy mestringstro prestere bedre enn de med lav, selv om de besitter samme ferdigheter og kunnskap. Intern politisk mestringstro viser til en subjektiv opplevelse av at man kan ha innvirkning på den politiske prosessen, at politisk og sosial endring er mulig, og at man har en rolle å spille i den endringen – en tro på at man klarer å uttrykke sin mening, og at andre vil komme til å lytte.

Men politisk mestringstro er ikke jevnt fordelt i befolkningen. I Norge (og andre nordiske land) fant man at jenter har høyere politisk mestringstro enn gutter, og at elever med høy sosioøkonomisk status har høyere politisk mestringstro enn de med lav.

Da blir det et spørsmål om hvem som deltar i demokratiet, om hvilke stemmer som blir hørt,

og om de sosiale skjevhetene på kort og lang sikt vil bli en utfordring for demokratiets legitimitet. Skolenes demokratiundervisning vil kunne bidra til å forminske eller forsterke de sosiale skillene.

Democit forsket derfor på hva som kjennetegner de skolene som lykkes med å skape politisk mestringstro uavhengig av sosioøkonomiske bakgrunnsvariabler. Det viktigste funnet for oss var knyttet til lærernes åpenhet og bevissthet overfor kontroversielle spørsmål i samfunnsfag-undervisningen. Lærerne hadde et bevisst forhold til å ta opp slike temaer, selv om det kan skape uro, fordi elevene uansett møter dem i andre sammenhenger som familie eller sosiale medier. De forsøker å løfte diskusjonen bort fra elevenes subjektive meninger til en mer faglig tilnærming, der man diskuterer ulike synspunkter uten nødvendigvis å fokusere på personlige standpunkter. Lærerne så på kontroversielle spørsmål som noe man kan argumentere rasjonelt for fra ulike sider, enten epistemisk (fakta- eller kunnskapsbasert uenighet) eller politisk (ideologisk uenighet). Det viktigste var fokus på hvordan de diskuterte kontroversielle spørsmål, til forskjell fra fokus på hva som defineres som for kontroversielt, eller som skaper for stort ubehag og sterke følelser.

Disse begrepene og tilnærmingene gav oss en ramme og retning for mye av aktivitetene og prioriteringene underveis i prosjektet, og ikke minst for å stake ut fokusområder for veien videre etter prosjektslutt. Vi har for eksempel brukt det inn mot prosjektgruppa og for å lage workshoprekker for ungdommer, og vi inviterte forskerne Evy Jøsok og Anders G. Kjølsvædt til å presentere funnene sine på Demokratiforum og et lærerseminar. Det har dessuten fungert som en måte å forsøke å etablere et felles språk og begrepsapparat som vi håper har bidratt til innsikt og utvikling utover selve prosjektet. Viktigheten av felles språk vil vi også utdype under SF9.

MER OM DEMOCIT

For videre utdyping av resultatene fra forskningsprosjektet les rapportene: «Politisk mestringstro i ungdomsskolen. Casestudie om demokrati- og medborgerskapsundervisning i fire norske ungdomsskoler» (2023) av Anders G. Kjølsvædt, Idunn Seland, Evy Jøsok og Lihong Huang, og «Politisk mestringstro og kontroversielle spørsmål i samfunnsfag» av Evy Jøsok og Anders G. Kjølsvædt.

#4 Aktører på hver sin tue

Kartlegging og brobygging

I tillegg til et godt kunnskapsgrunnlag og rammeverk, er det sentralt å få til et godt samarbeid mellom forskjellige aktører som jobber med demokratibyggning. Dette gjenspeiler også anbefalte strategier når man arbeider med komplekse samfunnsproblemer. Noen samarbeid var allerede etablert, andre innsatser kjente vi bare til, men én ting var sikkert: Arbeidet med å styrke demokratibyggning trengte ikke å starte fra null. Det fantes en rekke initiativer både lokalt, regionalt og nasjonalt, drevet av alt fra offentlige institusjoner til frivillige organisasjoner.

Samtidig opplevde vi at ulike statlige tilskudd, føringer og lokale forhold ikke alltid oppfordrer til eller forutsetter samarbeid på tvers – tvert imot kan de bidra til fragmentering. Et eksempel på dette er at man i praksis ofte konkurrerer om de samme tilskuddsmidlene. Derfor har det vært særlig positivt at Trygg by Norge og Gjensidigestiftelsen har satt samarbeid mellom sivilsamfunn og kommune som en forutsetning.

Utfordringen var derfor ikke nødvendigvis å utvikle alt helt nytt, men å også bygge broer mellom eksisterende initiativer og få dem til å trekke i samme retning, samt å hjelpe ulike aktører til å få kjennskap til hverandre.

Ved å kartlegge de tiltakene som allerede var i gang, kunne vi finne ut hva som manglet, hvilke ressurser vi kunne bygge videre på, og hvem vi kunne invitere til å bli med på laget.

Kommunalt var det allerede påbegynt flere tiltak knyttet til elevdemokrati, elevråd og ungdomsråd, samt prosjekter som skulle motvirke hatprat og radikaliserings, som for eksempel workshops for ungdom. Det var også igangsatt interreligiøse dialogdager i skolene, arrangert av Dialogforum Østfold, og prosjekter som Dyp debatt på Litteraturhuset i Fredrikstad, hvor videregående skoler var med. Videre ble det organisert workshops om demokrati, i samarbeid med organisasjoner som Interbridge og Minotenk. Flere skoler deltok også i Dembra-opplæring, og biblioteksstrategien for 2020 la vekt på at bibliotekene skulle fungere som «demokratihus». Se oversikt over organisasjoner, besøkssentre og læringsressurser bakerst i heftet.

#4 Suksessfaktor

— Finn mulighetsrom og samarbeidsaktører

Identifiser og skap synergier og samarbeid mellom eksisterende aktører og ressurser – som kan være drivere for å bygge demokratisk kultur og demokratisk mestringstro.



På fylkesnivå jobbet Viken fylkeskommune med ungdomsmedvirkning, et ungdomsfylkesråd og ulike tiltak for demokratisk deltakelse. I tillegg fantes det en rekke initiativer fra kulturaktører og frivillige organisasjoner som jobbet for å øke ungdommens engasjement og medvirkning i samfunnet. For eksempel ungdomsredaksjonen i prosjektet Stempel på Litteraturhuset Fredrikstad, interreligiøse dialogdager med Dialogforum Østfold og ung lederopplæring i idretten. Et annet eksempel er Østfold Internasjonale Teaters satsing Democracy 3.0. Det er også verdt å nevne at det finnes en rekke gode nasjonale aktører, noe som beskrives nærmere i SF7.

Sentrale aktører og samarbeid

Utfordringen var at altfor mange av disse initiativene var fragmenterte og ofte kortsiktige, og at de foregikk uten nevneverdig samarbeid på tvers. Her lå det store muligheter for å samle trådene og sørge for en mer helhetlig tilnærming. Vi identifiserte derfor noen sentrale aktører som kunne være våre nærmeste og faste samarbeidspartnere i prosjektet – i tillegg til mer løse og tidsavgrensede enkeltsamarbeid – samtidig som vi inviterte engasjerte ildsjeler til å delta på enkeltarrangementer som årlige Demokratiforum, demokrtilaber, seminarer og forum hvor ulike perspektiver kunne møtes.

Målet var å finne rom for samarbeid og utforskning der vi så et «mulighetsrom», eller der det tidligere hadde vært et tomrom, som et tillegg til utviklingen av egne Demos-aktiviteter.

Ved å bruke en tilnærming inspirert av arbeidsmetodikken for «wicked problems», jobbet vi med samarbeid, felles mål og læring i fellesskap – for å ikke bare forsøke å bygge opp noe nytt, men også skape en varig grunnmur hvor vi kunne tilpasse, forbedre og koordinere innsatsen for demokratibyggning.

#5 Prosjektgruppe fra kommune- og sivilsamfunn

Faste samarbeidspartnere

Det gir god effekt å samarbeide med mange ulike aktører på større og mindre aktiviteter og tiltak, men samtidig ønsket vi å etablere en mer fast gruppe med samarbeidspartnere som kunne være tettere på prosjektet for å oppnå et mer systematisk arbeid mot et felles mål, med en felles problemforståelse og et felles kunnskapsgrunnlag. Etter kartleggingen av de ulike innsatsene og aktørene ble det formalisert et samarbeid med

#5 Suksessfaktor

Samle samarbeidspartnere i en engasjert prosjektgruppe

En fast prosjektgruppe med samarbeidspartnere kan fungere som en liten «tenketank» og skape eierskap, erfaringsutveksling, prosjektutvikling og idemyldring. Denne gruppen er det viktig å forankre på ledelsesnivå



Fritid i Fredrikstad (fritidsklubbene), bibliotekene, Litteraturhuset Fredrikstad og Dialogforum Østfold. Sammen med disse etablerte vi en månedlig møtestruktur for prosjektgruppen, bestående av de fire lokale samarbeidspartnerne, samt prosjektleder og prosjektkoordinator. I tillegg inngikk vi et utviklingssamarbeid med Tenk (skoleavdelingen til Faktisk.no) og Minotenk som nasjonale partnere.

Samarbeidspartnerne ulike men sammenfallende behov

Samarbeidspartnerne beskrev til dels ulike, men overlappende utfordringer og behov. Litteraturhuset Fredrikstad erfarte at det fantes få gratis kulturtilbud for ungdom, og ønsket å bli en aktør som tilrettela for at ungdommer selv kunne skape profesjonelle arrangementer for andre ungdommer. Målgruppen var ungdom som står i et kulturelt krysspress, og som ønsker å møte forbilder og uttrykke seg om temaer knyttet til oppvekst og identitet.

Dialogforum Østfold løftet frem utfordringer som negativ gruppekultur basert på etnisk og religiøs tilhørighet, rapportert av ungdomsskoleelever. De pekte også på manglende kunnskap om tro og livssyn som en mulig årsak til fremmedfrykt og fordommer.

Biblioteket ønsket å styrke sin rolle som en demokratisk arena for debatt og arrangementer, og å engasjere ungdom til å bruke biblioteket som en aktiv møteplass.

Fritid i Fredrikstad ønsket å videreutvikle klubbbrådsstrukturen, der hver fritidsklubb har et råd bestående av ungdommer som deltar i medvirknings- og utviklingsarbeid. Klubbrådene fungerer som en form for elevråd for fritidsklubbene.

Prosjektgruppe som en fast kjerne

Prosjektgruppa har hatt månedlige møter og workshops for erfaringsutveksling, koordinering, kompetanseheving og prosjektutvikling. Vi har invitert hverandre til å bidra i aktiviteter, arrangementer og seminarer, noe som har skapt motivasjon og eierskap. Når direkte bidrag ikke har vært aktuelt, har vi tilbudt faglig støtte, tilgang til nettverk og, av og til, mindre økonomiske insentiver. Det har også vært viktig å bruke tid på å bygge relasjoner, avklare forventninger og etablere et stabilt samarbeid.

At våre samarbeidspartnerne er etablerte organisasjoner med egne ansatte som håndterer den daglige driften, har gitt prosjektet langsiktig stabilitet og praktiske rammer for arbeidet – selv om det iblant har vært utfordrende å prioritere

møtedeltakelse i en travel arbeidshverdag. Vi har utviklet en sterk og sammensveiset prosjektgruppe, der jevnlig møter har skapt et miljø preget av gjensidig støtte og entusiasme. Samarbeidet har styrket både vårt engasjement og vår forståelse for prosjektets grunnlag, selv om rammeverket og begrepsapparatet er adoptert i ulik grad blant aktørene. Dedikasjonen i gruppen har vært en viktig drivkraft, og prosjektets økende oppmerksomhet har ytterligere styrket motivasjonen.

Gjennom systematisk innsats over tid har vi oppnådd et momentum som både tiltrekker ny interesse og inspirerer oss til å fortsette med fornyet energi.

Det som er krevende med partnerskap

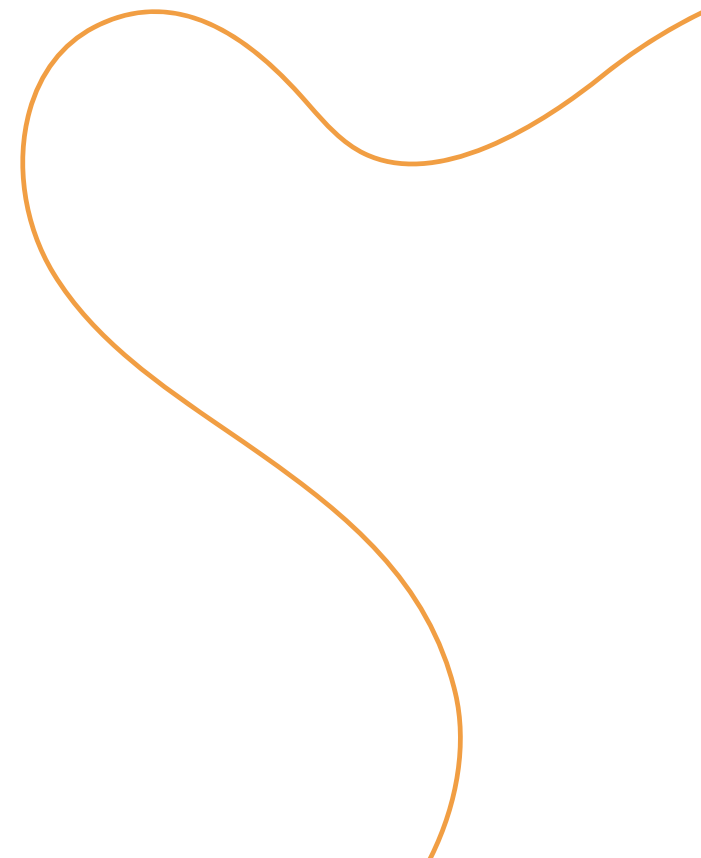
Det er spennende å jobbe i partnerskap, men det kan også være krevende. Et prosjekt som dette viser hvor viktig det er å finne balansen mellom personlig initiativ og formell struktur. Bygging av demokratisk kultur kan bli stort og diffust, og for noen oppleves det som om det omfatter «alt». Derfor må det etableres noen rammer for hva som hører til i et slikt prosjekt, og hva som bør være utenfor. Det har vi forsøkt å gjøre med rammeverket for demokratisk kultur, samt med fokus på aktivitet og øvelser for å trene demokratisk mestringstro. I tillegg kan det

å forene flere innsatser under en «paraply» eller i en «vifte», som Demos er tenkt å være, by på noen dilemmaer når vi både ønsker å promotere helheten (Demos), samtidig som hver enkelt deltaker i partnerskapet også har behov for å synliggjøre seg selv og sine aktiviteter (mer om paraplytanken under SF8). Vi tenker at det er mulig, og mener at vi har klart å bygge en helhet som er noe mer enn summen av de enkelte partnernes innsats. Det er viktig å ha en tydelig og ærlig dialog om hva man ønsker å oppnå med et prosjekt som Demos – både hver for seg og sammen. Da må det være plass til hver enkelt partner i det felles arbeidet med partnerskap og samarbeid.

Når vi ser tilbake på prosessen, er det tydelig at vi oppnådde mye sammen. Samtidig kunne vi kanskje startet enda sterkere ved å jobbe mer med felles mål og oppgaver allerede fra begynnelsen. En grundigere diskusjon om formål, roller og forventninger kunne gitt en fastere ramme, spesielt for de som kom inn i prosjektet underveis.

Det er likevel ingen tvil om at vi skapte en arena for kunnskapsutvikling – nesten som en liten tenketank – med deling av innsikt og erfaringer. Vi kunne kanskje gått enda lenger i å utnytte synergiene oss imellom, selv om alle aktørene har gitt tilbakemelding om at prosjektdeltakelsen har gitt nyttige resultater, som for eksempel økt antall dialogdager i skolene, ungdomsdebatter på biblioteket, eller motivasjon og viktige nettverk med hverandre og utover prosjektgruppa. Intensjonen om å bidra inn i hverandres arbeid kunne kanskje vært mer til stede hele veien.

Dette prosjektet har understreket betydningen av partnerskap, samtidig som det også har minnet oss om hvor krevende det er – å bygge tillit, skape en følelse av eierskap, etablere struktur og sørge for at alle trekker i samme retning.





INTERVJU

Ingrid Aspelund,
fungerende direktør Det europeiske
Wergelandsenteret



Hva mener du er den største utfordringen for demokratiet i dag – sett med en 15-årings øyne?

– Svaret på det spørsmålet avhenger nok av hvem den 15-åringen er. I tillegg til Norge, jobber vi også i land som Polen, Romania og Ukraina. Hverdagen til 15-åringer kan være ganske ulik. En felles utfordring kan være at ungdom ofte ikke har reell innflytelse, og at sakene ungdom er opptatt av ikke prioriteres. Da ser ikke ungdom noe poeng i å engasjere seg. Vi vet at 15-åringers tro på at de kan delta i demokratiet har mye å si for om de kommer til å engasjere seg som voksne, så dette er både en utfordring i dag og for demokratiets fremtid.

Hva tenker du når du hører noen si at «ungdom bryr seg ikke om politikk»?

– Min erfaring er at dette ikke stemmer. Jeg opplever at ungdom bryr seg om mange politiske saker, men at de kanskje ikke ville kalt det politikk, eller at de snakker om det på en annen måte enn voksne. Nettopp derfor tenker jeg det er viktig å tilrettelegge for at ungdom kan utforske sitt politiske engasjement og samtidig få kjennskap til og tilgang på måter å engasjere seg på før de får stemmerett.

Hva tenker du er den viktigste demokratiske ferdigheten for barn og unge i dag?

– Det er egentlig umulig å velge, men den demokratiske kompetansen jeg tenker mye på akkurat nå, er åpenhet og respekt for ulike perspektiver, tros- og livssyn og kulturelle praksiser.

Hvilken pedagogisk metode funker best når man skal jobbe med demokratiforståelse hos unge?

– Å ta ungdom på alvor og skape engasjement gjennom praktiske aktiviteter hvor man øver på å sette seg inn i saker, argumentere for ulike perspektiver og lytte til andre.

INTERVJU

Mahira Karim, rådgiver Det Europeiske Wergelandsenter



Hva mener du er den største utfordringen for demokratiet iHva tenker du er den viktigste demokratiske ferdigheten for barn og unge i?

- Evnen til å tenke, tenke lenge, og tenke kritisk. Denne ferdigheten til å tenke kritisk kan hjelpe oss med å gjenkjenne hatprat, rasisme og diskriminering når de fremkommer, slik at vi kan stå opp for rettferdighet og bygge et tolerant samfunn. Vi må kunne identifisere demokratiske utfordringer før vi kan handle, og der er kritisk tenkning kjempeviktig.

Hvilket pedagogisk metode funker best når man skal jobbe med demokratiforståelse hos unge?

- På Wergelandsenteret bruker vi primært ikke-formelle læringsmetoder. Denne pedagogiske tilnærmingen er på mange måter forankret i demokratiske verdier: at alle deltar aktivt i læringsprosessen, også pedagogen. Maktforholdet i rommet under læringsprosessen skal være flatt, og deltakerne bidrar med hele seg, inkludert sine meninger, tanker, erfaringer og kunnskap. Det betyr at hvert gruppemøte i demokratiundervisningen formes først og fremst av hva de unge selv bringer med seg inn i læringsprosessen.

Har du en øvelse eller metode du alltid vender tilbake til? Hvorfor fungerer den så godt?

- En kollega sa en gang til meg at vi alltid må ta lek på alvor. Lek, eller energizers/icebreakers, har rett og slett blitt min go-to når jeg merker at ungdom føler utrygge på gruppa for å ytre sine meninger, mangler energi, mister fokus eller står i uenighet. Det skaper trygghet, samhold og rom for deltakelse. For å gjøre det enda morsommere knytter jeg de forskjellige lekene til demokratiforståelse, da lærer vi sammen om demokrati gjennom lek.

Hvilken arena for demokratiutvikling tenker du er viktigst og hvorfor?

- For meg er Utøya den viktigste arenaen for demokratiutvikling. I dag fungerer Utøya både som et sted for å minnes de som mistet livet, som et sted for å lære om samfunn og demokrati, og som sted for å engasjere seg. Utøya er et sted hvor unge kan oppdage hvordan

de kan være aktive, ansvarlige deltakere i demokratiske prosesser, og hvordan de kan bidra til en mer inkluderende og rettferdig fremtid.

Hvem har inspirert deg mest i arbeidet med demokrati?

- Er det lov å si at det er selve arbeidet med demokrati som har inspirert meg mest til å jobbe med demokrati? For meg handler dette arbeidet først og fremst om å møte mennesker med ulike meninger, livserfaringer, kulturopplevelser og perspektiver på samfunnet vi lever i. Jeg synes det er utrolig inspirerende å oppleve hvordan jeg, sammen med ungdom, kan få ny motivasjon, innsikt og forståelse for samfunnet vi lever i – noen ganger bare i løpet av en 60 minutters workshop.

Hva kan vi voksne lære av barn og unge om demokrati?

- Av barn og unge kan vi lære å være modige, tolerante og inkluderende. Et av demokratiets viktigste verdier er mangfold – av meninger, identiteter og livssyn. Min erfaring er at barn og unge ofte viser større mot, mer toleranse og sterkere vilje til inkludering enn oss voksne, som gjerne har levd lenger og kan være preget av vanetenkning og »tatt-for-gitt-heter.

Hva får deg til å tenke »yes, dette er hvorfor jeg gjør dette« i jobben din?

- Når jeg får direkte tilbakemeldinger fra barn og unge om at de tør mer å ytre sin mening, endre sin mening, og er mer motiverte til å delta og engasjere seg i lokalsamfunnet. Det er også utrolig givende å se dem utvikle seg og være vitne til at de får en skikkelig mestringsfølelse og gnist i øynene!

#6 Skolene og Demos

Demokratiprojekt opp mot skolenes arbeidshverdag, læreplaner og kompetansemål

Også samarbeidet med skolene har vært svært viktig og verdifullt i prosjektet. Samtidig har det vært viktig å anerkjenne at norske skoler opererer i en hverdag preget av mange ulike prosjekter, planer og tiltak – alle med mål om å styrke undervisningen og bidra til bedre læring og mestring for elevene. Derfor har Demos-prosjektet vært opptatt av å tilpasse sine aktiviteter til eksisterende læreplaner, fag og lovverk. Målet har vært å møte reelle behov og tilføre verdi – uten å påføre skolene ytterligere belastning i en allerede travel skolehverdag.

Med innføringen av Kunnskapsløftet 2020 (LK20) ble tverrfaglige temaer som demokrati og medborgerskap en integrert del av læreplanen. Temaet skal gi elevene innsikt i demokratiets verdier, spilleregler og forutsetninger, og bidra til at de utvikler evne og vilje til å delta aktivt i demokratiske prosesser. Demokratisk mestringstro – troen på at man kan ha innflytelse og delta – er en ferdighet som krever praktisk trening. Derfor har Demos-prosjektet oppmuntret

#6 Suksessfaktor

For samarbeid med skolene, ta hensyn til læreplaner og arbeidshverdag

Et prosjekt som ønsker et godt samarbeid med skolene bør være tilpasset deres behov, arbeidshverdag og læreplan. Vi har etablert samarbeid og aktivitetstilbud tilpasset lære- og timeplan, og vært litt på «tilbudssiden» når skolene har spilt inn ønsker og behov.



skolene til mer aktivitet, øvelser og praktisk erfaring, og vi har tilbudt støtte i form av blant annet workshops der skolene selv har hatt en mer teoretisk tilnærming.

Mange av aktivitetene våre er tett koblet til kompetansemål i fag som samfunnsfag og norsk – eksempelvis innen maktanalyse, politiske systemer, samfunnsdebatt, kildekritikk, språklige virkemidler og retorikk – og kan brukes som konkrete ressurser i undervisningen.

I tillegg har vi, i samarbeid med fagstaben i kommuneområde oppvekst, jobbet aktivt med sentrale føringer, som for eksempel Opplæringslovens kapittel 10 om elevers rett til medvirkning, skoledemokrati og elevråd. Sammen har vi utviklet tiltak som elevrådskonferanser og ungdomsråd, som styrker elevdemokratiet i praksis.

Et konkret eksempel på hvordan Demos-prosjektet er blitt integrert i skolehverdagen, er gjennom støtten til valgfaget *Demokrati i praksis*. Dette faget, som allerede var i bruk ved enkelte skoler, gjenspeiler i stor grad Demos-prosjektets kjerneverdier.

Vi har bidratt med workshops for elevene, gitt mindre økonomisk støtte til aktiviteter ved skolene

som allerede tilbød faget, og arbeidet aktivt for å motivere og informere flere skoler om valgfaget. Med drahjelp fra etatsjef har dette resultert i at flere skoler i byen nå har fulle klasser i Demokrati i praksis.

Kompetanseheving og samarbeid med lærere

Kompetanseheving til voksne har også vært en sentral del av prosjektet. Vi har tilbudt seminarer og workshops rettet mot lærere fra både ungdomsskoler og videregående skoler, med temaer som rasisme, håndtering av kontroversielle spørsmål i klasserommet, og aktiv deltakelse i demokratiske prosesser.

For oss har det vært viktig å være fleksible og imøtekommende – å gi skolene støtte og ressurser uten at det føles som en ekstra byrde.

Vi er klar over at denne typen tilnærming i stor grad avhenger av skolens egen interesse for samarbeid. Det innebærer en risiko for at de skolene som allerede har god praksis og motivasjon, vil få økt kompetanse, mens skoler med større behov kanskje ikke prioriterer innsatsen. Dette kan føre til økte forskjeller mellom skolene. Likevel har vi valgt å starte med noen motiverte skoler, både av hensyn til kapasitet og for å kunne bruke gode eksempler som kan

inspirere andre. I neste prosjektperiode vil målet være å nå ut til alle skolene.

Gjennom tett samarbeid med lærere og skoler har vi kartlagt behov, rekruttert deltakere og sørget for at våre tilbud tilpasses skolens hverdag. Vår målsetning har hele tiden vært å støtte skolens arbeid med demokrati og medborgerskap på en måte som styrker undervisningen og gir elevene erfaringer de kan ta med seg videre – spesielt gjennom å utvikle demokratisk mestringstro. Samarbeidet med skolene og lærerne har også vært avgjørende for rekrutteringen, noe som vil utdypes videre under SF10.

Dialogdag som et tilbud til skolene

Til slutt bør det nevnes at også vår samarbeidspartner Dialogforum Østfolds dialogdager, har blitt et ønsket tilbud til skolene. På en dialogdag får et helt ungdomsskoletrinn delta på et heldagsopplegg med ulike poster. Opplegget varierer litt med tid og sted, men inneholder typisk et besøk i en kirke, en moske, en frivillig organisasjon og en workshop. Ungdommene får møte religiøse ledere (prest, en imam/styreleder) og lære om de ulike religionene, stille spørsmål og reflektere, og bli utfordret gjennom ulike workshoper om temaer som mangfold, ytringsfrihet og fordommer. Dagens innhold og hvilke steder elevene besøker er avhengig av mange ulike faktorer:

Hva ønsker skolen? Er det spesielle utfordringer ved skolen som en ønsker dagen skal bidra til å løse? Er det spesielle mål i læreplanen dagen skal bidra til å nå? Myndighetsdrevne prosjekter kan også ha innvirkning på valg av tema, som for eksempel en lokal satsning på arbeid mot radikaliserings eller et offentlig tilskudd til arbeid mot rasisme. Målet er å motvirke fordommer mot mennesker som tror og tenker annerledes enn en selv, skape toleranse for tvetydighet og kunnskap om kultur, religion og deres indre mangfold. Mange skoler har etter hvert faste avtaler om årlig gjennomføring av dialogdager på et av sine klassetrinn.

«Da jeg ledet en workshop om ytringsfrihet og hvor grensene for hatytringer går, hadde vi en diskusjon rundt noen 'caser'. De fikk kjenne på det å tørre å stå frem og at det faktisk nytter å gi beskjed. En av elevene fikk en skikkelig aha-opplevelse og klarte å se sammenhengen mellom ytringsfrihet og å tørre å bruke sin egen stemme til å skape en forandring, kontra hvordan det er i andre land hvor det ikke er demokrati og du heller ikke kan være med å påvirke i samfunnet.»

Anne Sigrid Kristiansen,
rådgiver Dialogforum Østfold

#7 Demokrati bygges ikke bare lokalt

Nasjonale demokratiaktører

Fra starten av har vi vært tydelige på at vi ikke trenger å finne opp hjulet på nytt, og at vi heller ikke bør arbeide alene lokalt i arbeidet med å fremme demokrati og ungdomsengasjement. Som vi tidligere har beskrevet, gir samarbeid bedre resultater – og dette gjelder ikke bare lokalt. Tidlig i prosjektet etablerte vi kontakt med flere nasjonale aktører for å bygge et solid nettverk. Dette har åpnet muligheter for å bygge broer, dele erfaringer, og både ta i bruk og videreutvikle eksisterende initiativer som kan utgjøre en forskjell.

Et av våre første steg var å kartlegge eksisterende materiell og prosjekter utviklet av andre. Vi ønsket å lære av tidligere erfaringer og unngå duplisering av innsats, og derfor har vi aktivt tatt i bruk prosjekter og materiell som allerede er utprøvd med gode resultater.

Eksempler på samarbeid

Det Europeiske Wergelandsenter har vært en viktig partner i vårt arbeid med å engasjere

#7 Suksessfaktor

Samarbeid med nasjonale demokratiaktører

Vi har hatt stort utbytte i prosjektet av samarbeid, nettverk og erfaringsutveksling med andre demokrati- og kompetanseaktører, både lokalt, regionalt og nasjonalt.



ungdom har vært *Demokratiwerkstedet*, i samarbeid med Utøya. Gjennom dette programmet har vi kunnet sende ungdommer til aktiviteter som fremmer demokratiske verdier og medvirkning. Samarbeidet har også styrket vårt eget arbeid med å arrangere *Demokraticamp* og *Demokratiforum*, hvor vi skaper arenaer for dialog og læring.

Redd Barna gjennomførte sin satsning *Helt ærlig*, hvor ungdommer fra Haugeåsen ungdomsskole fikk muligheten til å bestemme temaer og bidra med innspill til oppvekstutvalget i kommunen. De fikk møte politikere og utvikle forslag til tiltak som kan bedre ungdoms psykiske helse. Dette er et godt eksempel på aktiviteter som kan styrke ungdommenes demokratiske mestringstro, ved at de fikk trening i å uttrykke sine meninger og bli hørt av beslutningstakere som påvirker deres hverdag.

Vi har også inngått samarbeid med Fundatum, som står bak *Ungdomsparlamentet*. Dette har gitt oss en verdifull partner i arbeidet med å engasjere unge i demokratiprosesser og gi dem innsikt i hvordan parlamenter fungerer. I tillegg har vi samarbeidet med flere andre aktører, blant annet Tenk (skoleavdelingen til Faktisk.no), Stiftelsen 10. august, Østfold fylkeskommune, Fortene i Indre Østfold, HL-senteret, Minotenk med flere.

Samarbeid og informasjonsformidling gir en styrket forståelse for demokrati og menneskerettigheter

Sammen har vi jobbet for å styrke forståelsen av viktigheten av demokrati og menneskerettigheter, utvekslet erfaringer og bygget demokratisk mestringstro. Det har også vært viktig å informere om de ulike tilbudene som finnes – spesielt rettet mot skoleelever – og gjøre disse tilgjengelige gjennom våre egne tjenester, som skoler og fritidsklubber.

Det finnes en lang rekke gode tilbud fra kompetente aktører nasjonalt og regionalt som i for liten grad benyttes,

enten på grunn av kostnader, manglende informasjon eller praktiske utfordringer som for eksempel transport. Dette har vi forsøkt å gjøre noe med gjennom arbeidet i Demos-prosjektet.

#8 Demosprosjektet vokser frem

Paraplyen over ulike ungdomsarenaer og -aktiviteter

Summen av det som er beskrevet så langt, utgjør den «paraplytanken» som ligger til grunn for Demos-prosjektet. Når vi arbeider med store, komplekse samfunnsutfordringer, handler det sjelden om å finne én genial løsning. I stedet ligger verdien i summen av alle gode initiativer fra mange ulike aktører. Samtidig er det avgjørende å være bevisst på hva som skal inkluderes i prosjektets ramme, og hvor grensene bør trekkes. Ikke alt kan eller bør falle inn under paraplyen om demokratibygging.

For å klare å gjøre paraplyen «passe stor», har vi fokusert på det som konkret bidrar til at barn og unge får praktiske erfaringer med og øvd seg på demokratiske ferdigheter, fremfor mer rent sosiale fritidstilbud. Fordelen med paraply-tankegangen er at man kan få synergieffekter av samarbeidet – altså at de enkelte delene får større verdi sammen enn hver for seg. Dette kan handle om erfaringsutveksling, hjelp med rekruttering, at man markedsfører hverandres aktiviteter, felles kompetanseheving og felles

omdømmebygging. Sentralt her er samarbeidet mellom offentlige aktører (kommune og fylkeskommune) og sivilsamfunnsaktører (for eksempel trossamfunn, frivillige og humanitære organisasjoner).

Mange arenaer, ulike tilbud

Demos-prosjektet er utformet som et universelt tilbud, noe som innebærer en utfordring: Hvordan nå ut til hele ungdomspopulasjonen, når deltakelse ikke er en obligatorisk del av skolehverdagen?

Målet har vært å engasjere ulike grupper ungdom på forskjellige arenaer, fra skole og fritid til spesifikke arrangementer.

Prosjektet har også inkludert lovpålagte oppgaver som elevrådsarbeid og satset på å skape varige strukturer for samarbeid mellom offentlig sektor og sivilsamfunnet. Dette har vært viktig for å implementere tanken om en demokratisk kultur og mestringstro som strekker seg utover prosjektets egne aktiviteter.

Likevel har prosjektet hatt som mål å utvikle en flernivåtilnærming med også egne aktiviteter og tiltak som kan videreføres etter prosjektperioden. Dette innebærer en kombinasjon av kortsiktige og langsiktige opplegg – noen som når mange ungdommer over kort tid, og andre som fokuserer

#8 Suksessfaktor

—

Ha mange aktiviteter og bruk ulike arenaer

Ved å bruke mange arenaer, samarbeidspartnere og ha ulike aktiviteter, vil man nå ut til ulike målgrupper, få en god helhet, mye læring, bli en attraktiv samarbeidspartner, og gjennom alt dette skape gode synergier.



Prosjektet har jobbet både bredt og i dybden ved å organisere aktiviteter i mindre grupper over lengre perioder. På denne måten har vi nådd ut til mange samtidig som vi har kunnet gå grundig til verks der det har vært nødvendig.

Siden aktivitetene har vært mange og varierte — noen eid og drevet av samarbeidspartnerne våre, andre utviklet av Demos, i tillegg til flere tidsavgrensede enkeltsamarbeid — har vi valgt å vie en egen del i slutten av rapporten til en oversikt over alle aktivitetene, til glede og inspirasjon.

Demokratiarbeid rettet mot voksne sekundærmålgrupper

I tillegg til ungdomsrettede tiltak har Demos hatt et sterkt fokus på sekundærmålgruppen, altså ansatte og andre voksne ressurspersoner. Gjennom kompetanseheving, økt samarbeid, motivasjon og etablering av møteplasser har prosjektet styrket demokratifokuset også blant voksne.

Demos har også arbeidet for bedre samarbeid og koordinering på tvers av aktører, både internt i kommunen og i sivilsamfunnet. Ved å teste, evaluere og implementere ulike metoder, har prosjektet lagt til rette for en helhetlig og koordinert tilnærming som kan videreføres og utvikles i årene som kommer.

Alle disse strategiene følger anbefalte metoder for å møte komplekse samfunnsutfordringer: Å ha et systemperspektiv, jobbe på flere nivåer samtidig, involvere et bredt spekter av aktører og fokusere på samarbeidet mellom dem, er alle viktige suksessfaktorer.



INTERVJU

Julie Ræstad Owe,
underviser/seniorrådgiver,
22. juli-senteret



Hva mener du er den største utfordringen for demokratiet i dag – sett med en 15-åring øyne?

– At det føles for fjernt, og at vi tar det for gitt. Mange unge stiller spørsmålet: «Hva har egentlig demokratiet med meg å gjøre?» I forlengelsen av det kan vi bli sløve i møte med antidemokratiske strømninger.

Har du et eksempel på en gang du opplevde at et barn eller en ungdom hadde en endringsopplevelse?

– Jeg opplever at det skjer nesten daglig. For eksempel når vi snakker om konspirasjonsteorier og hvordan de skiller seg fra vitenskapelige teorier. Eller når elever møter overlevende etter 22. juli – da ser de hvordan mennesker som har opplevd noe så grusomt, likevel velger å dele sine historier for å bidra til forståelse. Det gjør inntrykk, og det gir innsikt i de menneskelige konsekvensene av ekstremisme og rasisme.

Hvilket pedagogisk grep fungerer best når man skal jobbe med demokratiforståelse hos unge?

– Vi må trekke det ned til deres hverdag og vise hva demokratiet betyr i praksis: Frihet til å mene og tenke selv, frihet til å endre mening. Det er viktig å vise at det hverdagslige er like viktig som det institusjonelle. Ikke alle skal skrive leserinnlegg eller kontakte en lokalpolitiker – men å være nysgjerrig på folk og spørre hvordan de har det, er også å være en demokratisk medborger.

Hva tenker du når du hører noen si at «ungdom bryr seg ikke om politikk»?

– Jeg tenker at ungdom bryr seg akkurat like lite – eller mye – som resten av oss. Ikke pålegg dem skam for mangel på engasjement. Gi dem heller litt slækk, og bruk kreative metoder for å vise hvordan politikk faktisk berører hverdagen deres, både i det store og det små.

Hvis du skulle gi ett kort råd til barn og unge i dag om demokrati – hva ville det vært?

– Vær nysgjerrig på menneskene rundt deg. Lytt til hvordan de har det, og hvorfor de mener som de gjør. Vær åpen for å endre mening, og ydmyk for at andre kan se verden annerledes enn deg. Hvis vi alle gjør det, tror jeg demokratiet vårt har gode forutsetninger for å klare seg – og kanskje til og med styrkes.

INTERVJU

Daniel Abimael Skjerve Wensell, undervisningsrådgiver Stiftelsen 10. august



Har du et eksempel på en gang du opplevde at et barn eller en ungdom hadde en endringsopplevelse – «knakk demokratikoden» eller fikk ny innsikt? Hvordan skjedde det?

– Når vi formidler om det rasistisk motiverte drapet på Johanne Zhangjia Ihle-Hansen og terrorangrepet mot Al-Noor-moskeen i 2019, ser jeg ofte en helt spesiell ro og konsentrasjon blant ungdommene. I etterkant har vi dialog om motivene bak og konsekvensene av slike handlinger. Det er i slike samtaler det virkelig går opp for mange hvor viktig demokratiet er – som motkraft til ekstremisme, hat og vold.

Hvilket pedagogisk grep fungerer best når man skal jobbe med demokratiforståelse hos unge?

– Dialog. Den typen dialog hvor vi sammen utforsker hverandres perspektiver uten mål om å vinne en diskusjon eller finne fasiten. Bare det å lytte, stille spørsmål og forstå nyanser – det er verdifull demokratitrening i seg selv.

Har du en øvelse eller metode du alltid vender tilbake til? Hvorfor fungerer den så godt?

– Øvelsen «Fire hjørner» fungerer alltid. Den tvinger deltakerne til å ta stilling til et spørsmål, men åpner også for å endre mening underveis – og det er nettopp det som gjør den så god: Den viser at det er lov å tenke nytt.

Hvilken arena for demokratiutvikling tenker du er viktigst – og hvorfor?

– Skolen, uten tvil. Ikke bare i undervisningen, men også i det sosiale livet på skolen – vennskap, normer og håndtering av ulikhet. Selv om mobbing og utenforskap finnes, er det også mange elever som klarer å skape samhold og fellesskap. Det er der demokratiet leveres.

Hva kan vi voksne lære av barn og unge om demokrati?

– Vi må ta deres engasjement på alvor. Unges politiske aktivisme har skapt faktisk endring flere ganger. Når de tar til orde for noe de tror på, bør vi lytte – ikke undervurdere.

Hvilken ungdomsbevegelse – historisk eller nåtidig – beundrer du mest, og hvorfor?

– Fosen-aktivistene. De satte søkelys på et pågående menneskerettighetsbrudd knyttet til de ulovlige vindmøllene på Fosen. Jeg har selv en far som deltok i Folkeaksjonen mot utbyggingen av Alta/Kautokeino-vassdraget i 1981, og jeg ser mange paralleller mellom de to bevegelsene – både i aksjonsform og budskap. Fosen-aksjonen har inspirert meg.

Hva får deg til å tenke «yes – dette er grunnen til at jeg gjør denne jobben»?

– Når ungdom etter besøk hos oss i Stiftelsen 10. august i Al-Noor-moskeen setter ord på hva opplevelsen har betydd for dem. Særlig når det kommer fra ungdommer med nær tilknytning til hendelsene – enten fordi de bor i området, er utenlandsadopterte, eller har muslimsk bakgrunn. Da kjenner jeg på meningsfullheten i arbeidet vårt.

DEL 2:

Men vil ungdommene
være med?

Alle som har forsøkt å utvikle et stort, kommuneovergripende prosjekt vet at selv de beste rammeverk, handlingsplaner og intensjoner vil falle til bakken – dersom man ikke lykkes med å nå ut til og skape kontakt med målgruppene. For at et slikt arbeid skal bære frukter, må kommunikasjon og rekruttering fungere. Innholdet må skape entusiasme og engasjement, og det må formidles via riktige kanaler og møteplasser. Dette krever en kontinuerlig, dynamisk og utviklingsorientert tilnærming.

Gjennom hele prosjektet har vi jobbet sirkulært: testet ut aktiviteter, gjennomført medvirkningsprosesser, evaluert, justert og videreutviklet – basert på både ny faglig innsikt og erfaringer fra andre aktører. Denne måten å jobbe på har gjort det mulig å tilpasse tiltakene underveis, uten å miste retning eller forankring.

Denne sirkulære arbeidsformen henger tett sammen med hvordan vi har valgt å møte det vi omtaler som gjenstridige samfunnsutfordringer – utfordringer uten énkle svar, og som krever samarbeid på tvers av sektorer og nivåer. Her har verktøyet *Safe City Loop*, utviklet av Nordic Safe Cities og Gjensidigestiftelsen (se mer under SF16), vært særlig sentralt. Det har gitt oss en struktur for refleksjon, utvikling og justering underveis – samtidig som det har forsterket vår evne til å jobbe helhetlig og responsivt.



#9 Kommunikasjon

Demokrati som begrep

Å forklare og kommunisere målet og metoden for et stort og mangefasettert prosjekt som Demos, med alle små og store samarbeid og aktiviteter, har vært en utfordrende oppgave. Vi må tilpasse kommunikasjonen både til en voksen målgruppe som jobber med ungdommer, og samtidig til prosjektrapporter, kommunal- og politisk ledelse, og ikke minst til den viktigste målgruppen: ungdommene vi rekrutterer til frivillige aktiviteter. Dette krever et gjennomtenkt språk og en tydelig visjon som kan tilpasses ulike målgrupper – fra barn og ungdom til voksne. For hva er demokrati, sånn egentlig?

Demokrati og medborgerskap ble introdusert som tverrfaglig tema i det nye læreplanverket for skolene (LK20) i 2020 og tydeliggjør viktigheten av å jobbe med demokrati i skolene. Samme år ble den nasjonale bibliotekstrategien lagt fram, som omtalte bibliotekene som «demokratihus». Vi snakker mer om trusler mot demokratiet nå enn vi gjorde for 10-15 år siden, drevet frem av en verdenssituasjon i markant endring med økt omfang av konspirasjonsteorier, valgpåvirkning, synkende ytringsfrihet, konflikter og totalitære

tanker. Kort sagt har demokratiarbeid fått økt oppmerksomhet. Dette gjelder også for kommunene, hvor både administrasjon, politikere og frivillige organisasjoner spiller viktige roller. Likevel viser erfaringer at begrepsforståelsen av «demokrati» kan variere mye, og «medborgerskap» kanskje enda mer.

«Jeg har lært at demokrati er et veldig dypt tema»

Evaluering fra anonym ungdom

Språk rettet mot voksne

Mange tilnærmer seg demokrati som et strukturelt eller kunnskapsbasert tema, mens vi i Demos har hatt som mål å fokusere på *demokratisk kultur* og *demokratisk mestringstro*. Dette handler om å bygge verdier, holdninger, ferdigheter og kritisk forståelse – elementer som kan trenes på og integreres i ungdommenes hverdag.

Vi ønsker å vise at demokrati er noe man over på i praksis for å bygge demokratisk mestringstro – en tro og et ønske om å delta og skape endring i samfunnet rundt seg.

Når vi snakker med voksne, har vi erfart at modellen *demokratisk kultur* kan virke omfattende og tungt å få gehør for, ettersom det omfatter et helt rammeverk med mange kompetanser. Derimot

#9 Suksessfaktor

Bruk tilpasset språk og kommunikasjon

Gjennom ord og begreper som er tilpasset de ulike målgruppene kan vi over tid få etablert et felles språk og kjennskap til prosjektet.



opplever vi at *demokratisk mestringstro* for mange er et mer tilgjengelig og «intuitivt» begrep å forstå. Dette begrepet gir et konkret bilde av hvordan vi kan styrke ungdommens tro på egen evne til å delta i og påvirke demokratiske prosesser. Samtidig har vi sett at den delen av dette som handler om å jobbe med kontroversielle spørsmål, treffer et behov, spesielt i skolen og blant lærere.

Språk rettet mot ungdommer

Når vi henvender oss til ungdom, har vi måttet justere språket og budskapet. Etter en rekke undersøkelser i ulike ungdomsgrupper, som ungdomsråd og elevgrupper, fikk vi god kunnskap om hva som appellerer til dem (se mer om medvirkningsprosessen under SF11). For eksempel har vi erfart at begrepet workshop ikke vekket særlig interesse, mens ord som *debatt*, *kritisk tenkning*, *hvordan bruke stemmen din*, og *makt og medvirkning* traff bedre. Slike «triggerord» skaper engasjement og får ungdom til å føle at det de skal delta på er spennende, interessant og relevant. Og et siste element var et parallelt fokus på at vi tilbød en sosial arena, og at vi serverte litt snacks eller mat.

I tillegg til språklig tilpasning av kommunikasjonen har vi også utviklet en visuell profil med logo, illustrasjoner og bestemte farger, som skal gi prosjektet en gjenkjennelsesfaktor over

tid. Vi har også bygget opp en stor base med e-postadresser for vårt ukentlige nyhetsbrev, hvor vi deler aktuell forskning, nyhetssaker, arrangementer og annen relevant kunnskap og informasjon.

Å etablere et felles språk og en tydelig kommunikasjon tar tid. Det krever gjentakelse og tilpasning på tvers av alle plattformer og kanaler. For å lykkes må vi gjøre det enkelt, bruke målgruppetilpasset språk og budskap, og jobbe med begreper som er lett forståelige. Dette er et arbeid vi har gjort kontinuerlig gjennom prosjektperioden, og hvor vi til dels har lyktes, samtidig som vi har et utviklingspotensial.

#10 Rekruttering

Sammensatte ungdomsgrupper

Spørsmål vi har fått mange ganger gjennom prosjektet er «Men hvordan får dere ungdommene til å delta?», «Når dere bare de ressurssterke 'flinkisene'?» og «Hvordan når dere minoritetsungdom?». Det eksisterer en oppfatning av at ungdom som engasjerer seg i lokal politikk og i formelt ungdoms- og elevdemokrati (gjennom for eksempel elev- og ungdomsråd), eller workshopprekker, alltid er ungdommer som litt tabloid sagt er «ressurssterke» på alle vis: flinke på skolen, deltar i fritidsaktiviteter, har god oppfølging hjemmefra og har få utfordringer i livet sitt. Men mange av de ungdommene som faktisk deltar i ulike demokratiske strukturer og sammenhenger er en mer sammensatt gruppe enn mange tror.

Vi vet fra forskning at ungdoms demokratiske mestringstro og deltakelse vil være påvirket av variabler som kjønn, kulturell- og religiøs bakgrunn, funksjonsnedsettelse, sosioøkonomiske forhold og utdanningsbakgrunn, men disse gruppene blir ofte vurdert for endimensjonalt ved at man for eksempel kun fokuserer på minoritetsstatus eller sosioøkonomisk bakgrunn. Vi må klare balansegangen mellom å anerkjenne at faktorer som sosioøkonomisk

status, foreldres utdanningsbakgrunn, botid i Norge, språklig og kulturell kompetanse og minoritetsstatus på makronivå absolutt kan påvirke demokratisk deltakelse, samtidig som vi ikke bidrar til ytterligere stigmatisering av grupper og dermed sementerer de eksisterende forskjellene.

Vår opplevelse er at det er mulig å rekruttere et mangfold av ungdommer til demokratisk deltakelse dersom man arbeider målrettet og gjennomtenkt med rekruttering og programmering av aktivitetene

(mer om programmering under SF13).

Det finnes ulike tilbud for ungdommer i Fredrikstad, men de er ofte enten rene fritidsklubber og sportsklubber eller ideelle organisasjoner og ungdomspartier. Vår hovedmålgruppe er ungdommer som er engasjerte, men som faller litt mellom de ulike tilbudene som finnes: Ungdommer som brenner for noe og har mye på hjertet, men som kanskje mangler kunnskap og trening for å ytre seg og påvirke. De som liker å diskutere og bryr seg, som er opptatt av samfunnsspørsmål, men som trenger et tilbud hvor det er lav terskel for å delta, og hvor hovedfokuset er å trene på demokratiske ferdigheter og bygge demokratisk mestringstro fremfor å kjempe om enkeltsaker.

«Før campen var jeg usikker og turte ikke alltid å si mine meninger, men nå er jeg mye tryggere!»

Endringshistorie fra anonym ungdom

Kanaler for rekruttering

Når det er sagt, så har det å nå ut til ungdom med informasjon ikke overraskende vist seg å være en stor utfordring. Ikke bare må man finne riktig språk og vekke deres nysgjerrighet og engasjement, men også finne rette kanaler. Å bruke sosiale medier som primærrekrutteringsarena som kommune treffer ofte ikke ungdommene. Det er også vår erfaring at ungdommer har en travlere hverdag enn tidligere, med mindre ledig tid fordi mye tid brukes både til skole og organiserte fritidsaktiviteter.

Den arenaen hvor vi vet det befinner seg mye ungdommer er jo i skolen. Det var allerede før prosjektoppstart gjort en god jobb med å bygge tillit og nettverk med skoler og engasjerte enkeltlærere, en tilnærming som har vært avgjørende for de resultatene vi har oppnådd. Spesielt i rekrutteringsprosesser har vi vært avhengige av denne etablerte tilliten og kontakten. Gjennom prosjektperioden har vi så jobbet kontinuerlig med å vedlikeholde forbindelsen ved å tilby workshops, deltagelse på Dyp debatt, kompetanseheving og Demokratiforum (se mer om

#10

Suksessfaktor

— Jobb langsiktig med rekrutteringsdugnad

Knytt relasjoner og nettverk, skap engasjement rundt prosjektet, bygg gode samarbeid med skole og spre informasjon på ungdomsarenaer. Dette er noe som kan ta tid, så ikke gi opp etter første forsøk selv om det går trått.



det i SF15). Gjennom dette uformelle nettverket har vi oppnådd et fruktbart samarbeid med både ungdomsskoler og videregående skoler.

Vår suksess har vært avhengig av engasjerte enkeltindivider både innenfor Demos og ute i skolene.

Disse har vært en uvurderlig hjelp for å rekruttere engasjerte enkeltelever, deltagelse på aktiviteter i skoletiden og informere elever om ulike aktiviteter de kan delta på. Det har også vært en god løsning i vår kommune at Demos ligger under kommuneområde oppvekst (tidligere seksjon utdanning og oppvekst) samt at SLT-koordinator har hatt en nøkkelrolle i prosjektutviklingen, da SLT-rollen er en funksjon som ligger tett på skole.

SLT-KOORDINATOR

SLT står for «samordning av lokale rus- og kriminalitetsforebyggende tiltak» og er en koordinatorfunksjon som finnes i mange norske kommuner. En slik koordinator jobber ofte mest med rus- og kriminalitet, men også med radikalisering, barnefattigdom, fritidstilbud og demokrati/medvirkning.

Vi har i tillegg spredd informasjon gjennom ungdomsråd og fritidsklubber, og andreengasjerte voksne har også bidratt, spesielt gjennom deling på sosiale medier hvor vi primært når en voksen målgruppe.

Tilbud som gir effekt for rekruttering

Aktivitetene kan være for eksempel demokrati-camp som en del av sommertilbudet i kommunen, eller workshoprekker over et halvår eller mer. Da ber vi gjerne utvalgte lærere, f.eks. lærere i Demokrati i praksis-valgfaget, om å snakke direkte med ungdommer som liker å diskutere, men som kanskje mangler en arena. Elever som brenner for saker, men som ikke har funnet en god form for engasjementet. Eller marginaliserte elever som trenger et trygt rom.

Til andre aktiviteter kan vi komme med tilbud til enkelklasser, hele trinn, eller flere klasser til større debatter. Konseptet Dyp debatt har vi arrangert for videregående elever på Litteraturhuset Fredrikstad, hvor vi fyller salen med opptil 300 ungdommer for panelsamtaler og foredrag om samfunnsaktuelle tema. En nedskalert versjon av Dyp debatt har vi tilbudt Demokrati i praksisklasser på hovedbiblioteket, hvor formatet gjerne er mer dialog- og samtalepreget om for eksempel høyreekstremisme, radikalisering og konspirasjonsteorier. Dialogdager i skolen, som

Dialogforum Østfold arrangerer, tilbys for hele trinn på ungdomsskolene. Det er jobbet med skolenes elevrådskontakter for gode prosesser rundt rekruttering av ungdommer til elev- og ungdomsråd.

En annen metode vi har brukt er ung-til-ung-rekruttering, hvor engasjerte ungdommer har hentet inn venner og bekjente til å delta i ulike aktiviteter, og på den måten hadde vi en dynamisk gruppe som møttes annenhver uke gjennom to år. Den besto av en «hard kjerne» spesielt dedikerte ungdommer, som rekrutterte og dro med seg venner og bekjente. Ett eksempel på synergieffekten av våre arrangementer er debattsirkelene på Ungdomsloftet på byens hovedbibliotek. Her har «vanlige brukere» blitt en del av gruppen.

«Jeg har lært veldig mye om ekstremisme, terrorisme, rasisme og mer. Jeg har lært hva jeg kan gjøre for å forebygge dette. Jeg ble også veldig inspirert til å bli medlem av en frivillig organisasjon»

Endringshistorie fra anonym ungdomsdeltager

Vi har også fått samtykke fra tidligere deltakere til å sende dem informasjon om kommende aktiviteter, med dårlig effekt. Et forsøk på å arrangere en «alumnisamling» med tidligere deltakere for dypdykk i en tematikk viste lav

interesse, av grunner vi fortsatt er usikre på, men vi antar det kan henge sammen med at de har blitt eldre og mer opptatt med skole og fritid, eller at de har flyttet for å studere.



#11 Ungdoms- medvirkning

Medvirkning til prosjektet

Når man utvikler et prosjekt for og med ungdommer, hvor medvirkning er en sentral del, står man ovenfor noen vurderinger rundt hvordan vi sammen med ungdommer bygger et tilbud de faktisk ønsker seg, men samtidig ivaretar prosjektets målsetting, rammer og faglighet. Vi ønsket ikke å være et «allment fritidstilbud», eller en generell kulturarena, men ha fokus på aktiviteter som spesifikt utvikler demokratisk mestringstro gjennom å trene demokratiske ferdigheter, holdninger og verdier innenfor sosiale, medvirkende rammer.

Dette har vi forsøkt å gjøre gjennom en rekke medvirkningssesjoner, fra enkeltstående work-shops, verdenskafeer og seminarer, til elevgrupper og elev- og ungdomsråd i kontinuerlig involvering. Her har det hjulpet veldig med et etter hvert godt elev- og ungdomsdemokrati, som har gitt gode strukturer for medvirkning. Forut for og i oppstarten av prosjektet var det også utstrakt medvirkningsarbeid rettet mot ansatte i kommunen, og opp mot ulike sivilsamfunnsaktører. Ett eksempel på dette er

HKH-undersøkelsen, som innebar et stort antall fokusgruppeintervjuer gjennomført med elever i kommunen. Underveis har vi utført evaluering på alle aktiviteter med ungdommer, som har blitt brukt til å gjøre løpende tilpasninger og endringer.

Tidlig i prosjektet gjennomførte vi medvirkningsrunder i ungdomsrådet og på Greåker videregående skole (gjennomført av elever fra Innovasjon og prosjektledelse på Høyskolen i Østfold). Disse var spesifikt for å avdekke hva de opplevde som demokratiske trusler og utfordringer, behov, tematikk som engasjerte, samt hvordan vi rent språklig burde ordlegge oss for å engasjere målgruppen. For eksempel mente de at å bruke ordet «workshop» var kjedelig, mens å vektlegge «debatt» var gøy og spennende.

Og jevnt over var ungdommene opptatt av viktige samfunnstemaer som for eksempel likestilling, radikalisering, ytringsfrihet, hatprat og LHBT+,

og ønsket å gjøre noe med situasjonen. Underveis har vi også jobbet sammen med ungdomsråd, workshopgruppa og Stempel-ungdommene (Litteraturhuset) mer konkret om hvordan man kan øke valgdeltagelsen blant ungdommer, samt om ungdom og ytringsfrihet. Et annet eksempel var da den ene workshopgruppen fikk møte og

#11 Suksessfaktor

Sørg for å sikre ungdomsmedvirkning

Å sikre tilpassede medvirkningsprosesser bidrar med perspektiver, innsikt og retning for prosjektet. Samtidig gis de unge en stemme i saker som angår dem, bidrar til inkludering og eierskap, og utvikler demokratisk mestringstro.



komme med innspill til Oppvekstutvalget i kommunen om tiltak knyttet til psykisk helse, seksualitetsundervisning og fritidstilbud. Ungdommene fikk innsikt i hvordan kommunen jobber med disse tingene, hvor utfordringene ligger, og hvilke tiltak det var tatt initiativ til. Som et resultat ble også noen av ungdommenes innspill tatt opp i det påfølgende politiske utvalgsmøtet, som synliggjorde for ungdommene at deres stemmer ble lyttet og tatt hensyn til.

«Et konkret råd til barn og unge er: Tørr å ta plass, tørr å vise deg og bruk stemmen din! Det er de voksne sin jobb å lytte!»

Kristoffer Lorang Mathisen,
demokrati og prosjektutvikler Fritid i Fredrikstad

Medvirkning gjennom evaluering og tilpasning

Etter alle aktiviteter har vi gjennomført evalueringer blant deltagerne. Både som enkle spørreskjema, og etter større aktiviteter har vi bedt om små endringshistorier, altså hvordan de opplever endring i perspektiv og engasjement før og etter deltagelse. Jevnt over har vi fått gode vurderinger, men også forslag til endringer har blitt fremmet. For eksempel gav ungdommene tidlig i prosjektet tydelig beskjed om at samlinger burde være mer aktivitetsbaserte, med mer øvelser, refleksjon og diskusjon i grupper,

samt mer fokus på det sosiale. Disse tilbakemeldingene førte til at vi la opp spesielt workshopgruppene på en helt annen måte enn ved oppstart, og de var også viktige for oss i arbeidet inn mot skoler og kulturkonfirmasjon (som beskrevet i SF 12).

I de konkrete ungdomsaktivitetene er deltagerne engasjerte og bidrar gjerne med tematikk og hva de ønsker fokus på, eller mer og mindre av. Når de får jobbe med tematikk de brenner for, øker engasjementet, og med litt tilrettelegging fra voksne for å for eksempel planlegge en panelsamtale, så fungerer det fint.

Den ene ungdomsgruppa fikk planlegge to Dyp debatt for til sammen ca. 600 videregående skoleelever, med temaene muslimfiendtlighet og eksamen.

I en annen gruppe gjennomførte en av ungdommene et «bøllekurs» for de andre – et kurs for å snakke høyt i forsamlinger, kontre hersketeknikker og stoppe trakassering – og de tok initiativ til månedlige debattsirkler på biblioteket på kveldstid. Ønsket om debattsirkler ble koblet opp mot at biblioteket hadde et ønske om mer aktivitet for ungdommer på Loftet (ungdomsavdelingen) hos seg. Konseptet for

debattsirkler var enkelt: Ungdommene jobber i grupper med å bestemme ulike tematikk og sette seg litt inn i temaet, og så møtes vi på Loftet for å diskutere mens vi sitter i en ring og spiser snacks og drikker brus. Temaene de valgte var bl.a. eksamen, rus, woke og kansellering, og likestilling, og de må selv styre samtalen med tegn for replikker og innlegg. Det er verdt å merke seg at selv om vi kaller det debattsirkler, så er samtalerne mer dialogpreget. Prosjektkoordinator og ungdomsbibliotekar er tilstede og deltar med nyanserende eller utfordrende innspill etter behov. Vi har også testet ut å invitere eksterne innledere til noen av samlingene, til stor suksess. De har laget flyers til sosiale medier og det ble promotert via bibliotekets Facebook og Instagram. Deltagerne har stort sett vært ungdommer fra gruppen og noen av deres bekjente, til tross for at det har vært åpne arrangementer (med mellom 8 og 12 ungdommer). Vi har vurdert at det har vært en god sammensetning for gode samtaler, men det er mulig å eventuelt promotere mer aktivt ut mot skoler eller fritidsklubber hvis ønsket er større grupper eller få inn flere perspektiver.

«Ved en sirkeldebatt på Loftet, satt en ungdom og jobbet med en skoleoppgave da debatten begynte. Han tittet og lyttet og kom liksom nærmere og nærmere, men turte ikke helt å bli med på det som sikkert så ut som et lukket arrangement. Så åpnet Ellen ringen og sa «Vi har debattsirkel, vil du være med?» og brått var skole-PC-en lukket og gutten trygt plassert midt i gjengen. «Jeg visste ikke at ungdommer kunne møtes og diskutere sånne ting i Fredrikstad!» sa han, med stjerner i øynene, etter endt debatt.»

Andrea Wold Johansen,
barne- og ungdomsbibliotekar
Fredrikstad bibliotek

Når deltagerne blir utfordret på å planlegge ting på egenhånd har de behov for mer veiledning og struktur. I Demos-ungdomsgruppene har vi opplevd at det kan oppstå utfordringer hvis ungdommer selv må holde i logistikk og koordinering, eller hvis de skal organisere ting på egenhånd/fritid. Noen har flere fritidsaktiviteter de deltar i og strever med kapasitet, mens andre synes det er utfordrende å jobbe alene eller uten veiledning fra en voksen. Å jobbe med god medvirkning er også tidkrevende, så det må beregnes god tid og tett oppfølging for å lykkes.

Medvirkning på kulturarrangementer

Også i Litteraturhusets ungdomssatsning Stempel har medvirkning stått sentralt. De har samlet en mangfoldig gruppe ungdommer som planlegger gratis kulturarrangementer for andre ungdommer i byen, med gjester som Serhat (fra NRK-serien 19), komiker Jonis Josef, Iman Meskini, Victoria Skau, Don Martin m.m. De har vært opptatt av å lytte til ungdommene og tilpasse arrangementstyper etter deres ønsker og behov. Ungdommene fikk ansvar for markedsføring og opprettet både Snapchat og TikTok som de administrerte i samarbeid med prosjektleder, hvor de gjennom ung til ung-rekruttering når sine jevnaldrende på en måte som er vanskelig ellers. De har arrangert teaterforestillinger og workshops som handler om tilhørighet og rasisme, vært på tur til Oslo for å se teaterforestilling, hatt gode samtaler om det å være flyktning, bruke hijab eller bare det å være ungdom. Samtidig gis ungdommene rom og mulighet til å uttrykke seg kreativt på scenen, både gjennom workshop og kurs, men også gjennom egne arrangementer. Mange av ungdommene har vært med på å intervju store artister, noen har prøvd seg som konferansierer, andre sang eller danset som en del av underholdningen. Vi har sett sjenerte ungdommer som etter en stund åpner seg og til slutt sitter på scenen foran 300 publikum som samtaleleder eller annet form for underholdning.

Stempel har lyktes med målet om å gi ungdommene et trygt rom og trygge rammer for at de kan utfolde seg kreativt og å tørre. Samhold, kjennskap og vennskap er selve fundamentet for tilhørighet og et godt lokalsamfunn, og effekten av disse samlingene har vært gode.

«Når ungdom får eie prosjektet, bestemme underveis og får se resultatet av arbeidet, lærer de demokrati gjennom handling. Det gjør meg utrolig stolt de gangene ungdommene som ikke har turt å snakke høyt i plenum plutselig sitter på scenen foran 200 jevnaldrende og intervjuer en kjent artist som de har sett opp til i flere år.»

Sylwia Stasiak,
prosjektleder Stempel,
Litteraturhuset Fredrikstad

#12 Å øve på demokrati

Gjennom hele prosjektet har det vært et sterkt fokus på ungdommenes aktive deltakelse. I stedet for passiv kunnskapsformidling har aktivitetene vært lagt opp slik at ungdommene selv må øve og «gjøre demokrati».

Dette gir dem praktisk erfaring med demokratisk kultur, bygger tro på egen påvirkningskraft, skaper holdningsendring og verdier, og styrker tilliten til demokratiske prosesser. Resultatet er økt engasjement, høyere demokratisk deltakelse, og et bedre fundament for demokratisk kultur blant barn og unge. Nyutvikling dreier seg ikke nødvendigvis om å «finne opp hjulet på nytt» gjennom å utvikle eget materiell og øvelser, men heller å finne nye måter å samarbeide på, nye arenaer for samarbeid, og så benytte velutprøvd materiell fra sentrale aktører på demokratibyggingfeltet på nye måter/arenaer.

I starten av prosjektet brukte vi mye ressurser på å hyre inn eksterne aktører, gjerne dyktige formidlere og fagfolk på aktuelle tema. Men etter flere runder med ulike formater tok vi en nøye gjennomgang av evalueringene ungdommene gav oss, og en intern evaluering i prosjektet. Resultatet av dette ble mer praktiske øvelser som ble gjennomført av prosjektkoordinator og våre samarbeidspartnere, noe som gav en tryggere og mer sosial gruppedynamikk, og en mulighet for prosjektkoordinator til å lettere bygge relasjoner, tillit og jobbe med personlig utvikling for ungdommene (mer om dette i SF14). Dette ga totalt sett en større dedikasjon og et sterkere engasjement.

I denne prosessen har vi benyttet oss mye av eksisterende materiell (se under) og satt sammen workshoprekker, deltatt på kulturkonfirmasjon, på skoler og andre arenaer, med utgangspunkt i rammeverket for demokratisk kultur fra Europarådet (for eksempel menneskerettigheter, likestilling, debatt/dialog, ytringsfrihet/hatytringer, rasisme/diskriminering, konfliktløsning, kritisk tenkning og hvordan skape endring).

Målet har vært å utvikle demokratiske ferdigheter og mestringstro, som å tørre å ytre seg, analytisk og kritisk tenkning, samarbeid og lytteegenskaper. Jobbe med verdier, som menneskerettigheter,

#12 Suksessfaktor

— Ta i bruk godt utprøvd materiell og øvelser

Bruk eksisterende og velutprøvd materiell og øvelser – bygg på andres erfaringer. Enkelt og godt materiell har like gode effekter, og er mer kostnadseffektivt enn å bruke eksterne aktører eller utvikle selv.



kulturelt mangfold, likhet/likestilling, menneskerettigheter og rettsstaten. Holdninger, som toleranse for tvetydighet, ansvarlighet og mestringsevne. Og kunnskap og kritisk forståelse av seg selv, historie, politikk, og debatt, språk og kommunikasjon, propaganda og ekstremisme.

«En metode jeg er veldig glad i er å bruke er kreativ skrijving, og spesifikt idemyldring til bilder av mennesker, for å utfordre fordommene vi sitter inne med, og å øve på å tenke at alle mennesker har en historie som er verdt å fortelle!»

Andrea Wold Johansen, barne- og ungdomsbibliotekar, Fredrikstad bibliotek

Vi visste at det fantes veldig mye bra materiell for gruppearbeid med ungdommer, og brukte tid på å kartlegge hva som fantes av godt utprøvde øvelser og aktiviteter. I samlingene med ungdomsgruppene har vi viet mye plass til disse. Materiale til øvelsene har vi funnet hos Europarådet (kontroversielle tema), Det Europeiske Wergelandsenter/Utøya (Demokrativerksted), Nansens fredssenter (dialogarbeid), Dembra (rasisme og diskriminering), Stopp Hatprat (ytringsfrihet og hatprat), Grib Demokratiet (hvordan ta ordet), Tenk (kildekritikk), Nobels



fredssenter (konflikt og dialog) og Norsk institutt for menneskerettigheter (SOS-metoden). Det er gjort enkelte tilpasninger så øvelsene blir relevante for programmet i prosjektet. Se oversikt over aktører og nettsider bakerst i heftet.

#13 Gøy og representativt: Pizza og debatt

Viktigheten av det sosiale

Det har også vært en «work in progress» å utvikle opplegg som gjør at ungdommer vil være med, at de trives, deltar aktivt og får lyst til å komme tilbake – kanskje til og med anbefale det til sine venner og bekjente. Selve rekrutteringsarbeidet er allerede beskrevet i suksessfaktor 10, og materiellet vi bruker er utdypet i suksessfaktor 11. Her skal vi fokusere på hvordan vi kan rigge programmet så det har en «signaliserende» effekt ved å være inkluderende, motiverende og utfordrende. I tillegg kan det være lurt å tilby mat dersom det lar seg gjøre innenfor de økonomiske rammene.

En viktig del av aktivitetene handler om å gjøre det sosialt og gøy, og å skape en god gruppedynamikk. Dette kan være alt fra å arrangere humoristiske icebreakers og tillitsøvelser til å etablere diskusjonsregler som bidrar til å inkludere alle. Vi jobber aktivt for å motvirke «klikker» og legger til rette for sosiale aktiviteter som enkelte temasamlinger, halloween-debatt eller møter med andre ungdomsgrupper. Humor og latter skal ha en naturlig plass i opplegget.

«Jeg ser at mennesker er mer like enn vi tror og at det går an å ha en dialog og diskutere med folk som har andre meninger og syn enn seg selv»

Endringshistorie fra anonym deltager

Turer er en annen populær aktivitet blant ungdommene, selv om det må begrenses i stor grad fordi det er kostnadskrevenende. Vi prioriterer dagsturer, men har også arrangert noen få overnattingsturer. Spesielt spennende er det når turene innebærer møter med andre ungdomsgrupper.

#13 Suksessfaktor

Gjør det gøy, representativt og relevant

Viktige faktorer for å lage inkluderende samlinger og aktiviteter med bred appell, er representasjon, interaktive øvelser, mat, samlinger over tid, turer, og tematikk de brenner for. Og ikke minst at det er en god sosial arena.



Programmering som signaliserer mangfold

Vi har lagt stor vekt på å utvikle et tilbud som signaliserer mangfold og appellerer på en inkluderende måte til unge som kan oppleve seg selv som minoritet og/eller marginaliserte.

Dette innebærer å løfte frem tematikk som rasisme, homofobi og muslimfiendtlighet, samt å invitere inn bidragsytere som ulike minoritetsungdom kan identifisere seg med. For at ungdommene skal engasjere seg, er det viktig at tematikken oppleves relevant. Ofte fungerer øvelsene som en ramme, mens innholdet kan tilpasses deres interesser. Flere ganger har ungdommene selv vært med på å bestemme temaer, som for eksempel SIAN og muslimfiendtlighet, eksamensordningen, maskulinitet, Andrew Tate, rasisme, transspørsmål og feminisme.

Ved å kombinere disse elementene – sosialt samvær, mangfold, relevante temaer og engasjerende aktiviteter – skaper vi inkludering, tilhørighet og engasjement. Vi har ikke registrert eller ført statistikk på deltagere basert på minoritetstilhørighet, men på bakgrunn av observasjon kan vi konkludere med at de ulike gruppene har hatt en stor variasjon av alder, kjønn og bakgrunn, og kan sies å være nært representativt for byens innbyggere i helhet.



INTERVJU

Eirik Rise, kampanjeleder Stopp hatprat



Hvilken pedagogisk metode funker best når man skal jobbe med demokrati-forståelse hos unge?

Det må være å la ungdommene selv eie prosessen og lage sine møteplasser. Å bli fortalt hvordan man skal være demokratisk er nesten litt udemokratisk. Vi må leve demokratisk, og ungdomsmedvirkning er et av de viktigste verktøyene vi har for å skape en god demokratiforståelse. Å tørre å la ungdommene styre selv, og samtidig ha en god struktur som gjør at det blir en trygg og meningsfull opplevelse for alle involverte.

Har du en øvelse du alltid vender tilbake til?

Øvelsen «Hva er verst» i Bookmarks-håndboken, utviklet av Europarådets ungdomsavdeling for Stopp hatprat, bruker vi i nesten alle workshops som en introduksjonsøvelse. Den skaper gode refleksjoner, diskusjoner og forståelse av hatprat og ytringsfrihetens grenser. Vi har laget en egen skritt-for-skritt-veileder på nettsiden for deg som vil gjennomføre den selv med ungdom.

Hvis du skulle gi et kort og konkret råd til barn og unge som vokser opp i dag om demokrati – hva skulle det vært?

Vi lever i en brytningstid, og min generasjon har tatt demokrati som en selvfølge. Vi har trodd at verden blir et bedre og mer demokratisk sted. Dessverre stemmer ikke dette. Demokratiet er aldri problemfritt eller ukomplisert, men det er det beste vi har, og vi må være smarte om det skal overleve til fremtidige generasjoner. Ikke vær redd for å høre på noen som er uenige med deg, og vær åpen med dine tanker fremfor å prøve å beskytte dem mot kritikk. Vi må stole på våre egne meninger og tørre å være åpne for uenighet om vi skal kunne skape en demokratisk kultur i samfunnet.

#14 Skape tillit og relasjoner

Å bli anerkjent og tatt på alvor

Fra den store ICCS-undersøkelsen kom det frem at ungdom i Norge og de nordiske landene generelt har høy tillit til samfunnsinstitusjoner, mens norsk ungdoms tillit til «folk flest» er lavere enn det internasjonale snittet. Tillit og relasjoner er viktig av en rekke grunner, men for vårt arbeid hvor vi er avhengige av at deltagerne ønsker å delta frivillig og bidra i aktiviteter, blir det en grunnleggende del av metoden. For når vi jobber med holdninger, verdier og mestringstro gjennom å ta opp kontroversielle temaer, debattere og berøre sårbare temaer som rasisme og stigmatisering, får vi ikke det til uten.

Når deltagerne føler seg trygge og stoler på de voksne (og de andre ungdommene), tør de i større grad å dele sine tanker og følelser.

Ett eksempel er en workshopgruppe som møttes månedlig over et halvt år. I gruppen var det syv gutter og to jenter. Mange av guttene hadde med seg erfaringer med rasisme og muslimfiendtlighet i bagasjen. Gjennom møtene hadde vi blant annet

besøk av en ekspert på rasisme, hvor vi satt i en sirkel, og alle deltagerne fikk stille spørsmål og utfordre. Vi arrangerte en Dyp debatt for andre ungdommer hvor temaet var SIAN (Stopp Islamiseringen av Norge) og muslimfiendtlige holdninger i samfunnet. Flere deltagere uttrykte lettelse over å ha et rom hvor de kunne dele sine tanker og erfaringer rundt dette, og bli tatt på alvor uten at det ble bortforklart eller feid bort. Senere i workshopløpet tok de opp spørsmål knyttet til homofili og trans, og det ble klart at det eksisterte en del fordommer og motforestillinger. Dette ble et gjentakende tema gruppen selv brakte opp, og vi åpnet opp for å sette ord på disse fordommene uten å bli fordømt, men heller møtt med utforskende spørsmål, ulike perspektiver og informasjon.

Det var et omfattende dialogisk arbeid som ble gjort, parallelt med det planlagte programmet for workshopene, og i evalueringen trakk flere frem at de hadde fått en større forståelse og empati med LHBT+ personer. Satt litt på spissen kan vi si at tillit og trygge relasjoner og å føle at de ble møtt på sine bekymringer, skapte en kognitiv åpning for arbeid med egne holdninger og verdier.

#14 Suksessfaktor

Skap tillit og relasjoner

Tillit og gode relasjoner til voksne og hverandre skaper grunnlag for dedikert engasjement, et rom hvor det kan jobbes med ytringsmot, kontroversielle og sårbare spørsmål. Dette er med på å utvikle demokratisk mestringstro.



«Jeg mener den viktigste demokratiske ferdigheten er åpenhet. Med det mener jeg en form for positiv nysgjerrighet som står i motsetning til fremmedfrykt. En vilje til å lære, et ønske om utvikling. Det krever et visst mot, og en viss trygghet. Frykt er som kjent totalt ødeleggende for evnen til å lære».

Unni Anita Skauen,
tidligere rådgiver i Dialogforum Østfold

Kontroversielle spørsmål og voksenroller

Dette fordrer ofte en trygg voksen, som tør å bli med ungdommene inn i kontroversielle spørsmål, som gjør det hen lover, som har mangfold-kompetanse og som jobber med sine egne holdninger og bias. En slik relasjon kan også motivere til større personlig utvikling, hvor ungdom lærer å stole på andre og finner mot til å utfordre seg selv. Vi har måttet være bevisste på at rollen som leder eller mentor ikke skal gå over i en funksjon som ligner mer på en sosialarbeider og som krever en annen form for kompetanse og system.

Her er det naturlig å trekke en parallell til andre profesjonelle roller i møte med ungdom, for eksempel en lærer i et klasserom. Egenskapene og tilnærmingene som beskrives over er det samme som anbefales når man som lærer skal forholde seg til kontroversielle temaer i undervisningen.

Samlet sett bygger tillit og relasjoner et fundament som kan være avgjørende for å skape engasjement rundt arbeidet med medvirkning, demokratisk kultur og demokratisk mestringstro. Når ungdom opplever dette blir de engasjerte, og kommer tilbake for å delta gang etter gang. Den ene gruppen vi hadde, presset på for å forlenge et workshopløp som var programmert til å vare et halvt år, til å vare i to år.



#15 Motivasjon og møteplasser

Demokratiforum og seminarer for voksne

Som nevnt tidligere i rapporten, er det en utfordring på mange felt at ulike aktører drifter gode tiltak og aktiviteter, men har lite kontakt med hverandre og konkurrerer noen ganger om de samme midlene og målgruppene. Vi kan da risikere å gå glipp av motivasjon og synergieffekter som kan oppstå når gode krefter går sammen. Derfor har det å skape møteplasser for engasjerte ungdom og voksne, der folk kan møtes ansikt til ansikt, vært en viktig del av «paraplytanken» bak Demos. Eierskap, tilhørighet og fellesskap kan være en kraftig motivasjonsfaktor, og møteplasser gir både et kunnskapspåfyll, nye ideer og inspirasjon til forbedring av eksisterende aktivitet. Og så klart, mestringstro.

For voksne har det årlige Demokratiforum vært en viktig arena for kunnskapspåfyll, nettverk, erfaringsutveksling og engasjement. Der har vi invitert forskere, praktikere, frivillighet og organisasjoner til scenen for å dele kunnskap, erfaringer og praksis. Og i salen har det sittet folk fra skole, fritidsklubber, frivillighet og

kulturvirksomheter. Vi har gjort praktiske øvelser og hatt erfaringsutveksling rundt temaer som demokratisk mestringstro, dialog og ungt ytringsmot. Basert på evalueringer har vi justert og tilpasset programmet noe fra år til år, men jevnt over er deltagerne entusiastiske og motiverte.

I samarbeid med fagstaben i kommuneområde oppvekst har vi også arrangert enkelte heldagsseminarer for lærere, for å gi verktøy og kunnskap. Blant annet har vi hatt temaer som rasisme og kontroversielle spørsmål, hvor vi har hatt fokus på fenomenforståelse, forskning, levde liv og praktiske øvelser.

Gjennom foredrag og bidrag inn på andre konferanser har vi også spredd informasjon om Demos-konseptet lokalt og nasjonalt, og fått henvendelser om samarbeid. Der vi ikke har mulighet til å bidra direkte, har vi vært nøye med å forsøke å sette folk i kontakt med andre aktører vi kjenner og skape samarbeid også utenom prosjektet.

Konferanser for ungdom

Behovet for motivasjon og møteplasser gjelder ikke bare voksne, og vi har lagt til rette for både små og store møteplasser for ungdommer. De to største har vært Elevrådkonferansen som samler representanter fra alle skoler for

#15 Suksessfaktor

—
Tilby motiverende møteplasser for voksne Utvikle ulike møteplasser for å skapemotivasjon, engasjement, erfaringsutveksling, kunnskapspåfyll og sosial interaksjon for voksne som møter barn og unge.



å diskutere felles utfordringer og løsninger, og Ungdomskonferansen som gir ungdom fra hele byen muligheten til å møtes og diskutere viktige samfunnsspørsmål, og dermed bygge fellesskap på tvers av geografiske og sosiale skillelinjer.

Slike møteplasser gir ungdommene en følelse av å være en del av et større fellesskap som arbeider med og for noe av det samme målet.

Dette er i tillegg til møteplasser som demokrati-camp og workshoprekker, som det står mye om ellers i dette heftet.

Bruk synergien for videre utvikling

Mot slutten av prosjektet arrangerte vi Demokrati-lab, en arena for å idémeldre tilnærminger, samarbeid og prosjekter for å øke demokratisk deltagelse og mestringstro. Tanken var å bruke metodikk fra innovasjonsarbeid og design thinking for å involvere et bredt fagfelt i idemeldring for gode demokratiltak og -initiativ. Deltakerne kom opp med over hundre ideer med utgangspunkt i sitt fagfelt og målgrupper, ideer som så ble «spisset» og konkretisert, hvor deltakerne til slutt satt igjen med noen konkrete tiltaksbeskrivelser som kunne brukes videre. Noen av ideene ble brukt i utforming av prosjektsøknad for fase II av Demos, og andre ideer ble plukket opp av deltakerne for videre arbeid på egen kant.



INTERVJU

Charlotte Kjær Sandberg,

avdelingsleder Fritid i Fredrikstad



Hva mener du er den største utfordringen for demokratiet i dag – sett med en 15-årings øyne?

– Jeg tror dette varierer mye fra person til person. Noen ungdommer har sterke meninger om sine kjernesaker, som for eksempel miljø, og mener de burde få være med å avgjøre, fordi det er deres fremtid som påvirkes. Andre ser en utfordring i at ungdom ofte ikke har nok kunnskap, men likevel uttaler seg sterkt om saker. Mange opplever også at informasjonen de får via sosiale medier, aviser og voksne kan være ensidig, noe som fører til polarisering og hat.

Har du et eksempel på en gang du opplevde at et barn eller en ungdom hadde en endringsopplevelse, «knakk demokratikoden» eller fikk ny innsikt?

– Jeg hadde en ungdom med flere utfordringer som voksne ikke hadde stor tro på ville forandre seg. På min avdeling oppførte vedkommende seg fint, og vi snakket mye sammen. Etter hvert ble ungdommen interessert i klubbstyrearbeid, blant annet fordi han/hun var lei av voksne som alltid hadde en mening om det «dumme» hn hadde gjort og som ikke hørte på ham/henne. Ungdommen gjorde en fantastisk innsats – deltok i planlegging, rigging, gjennomføring, rydding og markedsføring av tilbudet. Etter hvert ble hn valgt til leder av klubbstyret og representant i ungdomsrådet.

Hvilket pedagogisk grep/metode funker best når man skal jobbe med demokratiforståelse hos unge?

– Relasjonsarbeid er det aller viktigste. Man må bygge en god relasjon med ungdommen og vise at man tar dem på alvor, samtidig som man utfordrer dem til å reflektere selv – for å få dem til å forstå at saker ofte har flere sider.

Hvilken arena for demokratiutvikling tenker du er viktigst, og hvorfor?

– For meg er fritidsklubben en naturlig arena. Den har lenge vært annerledes enn mange voksenstyrte arenaer med stramme rammer. Her blir barn og unge tidlig tatt med på medvirkning og demokrati, og får muligheten til å påvirke.

Har du en øvelse eller metode du alltid vender tilbake til?

– Medvirkning fra tidlig alder. Hos oss får barn og unge

påvirke hvilke tilbud de ønsker, samtidig som de utfordres til å tenke på hva andre ønsker – ikke bare seg selv. Dette fungerer godt fordi ungdom tidlig lærer å være delaktige og forstår at de selv må være aktive for å skape endring og arenaer hvor de blir hørt.

Hvilken ungdomsbevegelse – historisk eller nåtidig – beundrer du mest, og hvorfor?

– Det er vanskelig å trekke ut én, men jeg vil nevne arbeiderbevegelsen, og da særlig arbeiderungdomsbevegelsen. Den har vært med på å forme Norge og det samfunnet vi har i dag. Man kan være uenig i mye, men man kan ikke benekte at vi i Norge har bedre utgangspunkt og rammer enn mange andre land.

Hva tenker du når du hører noen si at «ungdom bryr seg ikke om politikk»?

– Jeg tror ofte voksne sier dette fordi de ikke alltid er enige med ungdom om hvilke saker som er viktige. Mange voksne oppfatter det dessverre som likegyldighet, når ungdom faktisk har fokus på andre saker enn voksne mener er viktige. Kort sagt, voksne kan lett konkludere slik når ungdom går sine egne veier og kjemper for egne saker.

Hvis du skulle gi et kort og konkret råd til barn og unge som vokser opp i dag om demokrati – hva skulle det vært?

– Ikke tro på alt du leser og hører i sosiale medier. Søk informasjon fra flere sider før du reflekterer og uttaler deg. Ikke la deg påvirke av hva andre mener du skal mene. Prøv også å tenke helhetlig, ikke bare på deg selv og her og nå.

#16 Evaluering og dynamisk tilnærming

Sirkulær utvikling

Gjennom medlemskapet i Nordic Safe Cities, har vi fått tilgang til en evalueringsmodell kalt Safe Cities Loop. Modellen har en sirkulær tilnærming basert på tre stadier: handle, spore, lære (Act, Track, Learn). Handle er problembeskrivelse og planlegging av prosjekt, spore gjøres underveis, og lære gjøres ved prosjektslutt eller før en ny prosjektfase. Under hvert stadium skal man gjøre opp en status for hva utfordringen er (viktig med lokal kontekst), hva de målbare resultatene er og hvilke virkninger vi har sett hos målgruppen. I tillegg gir den noen retningslinjer for å måle og forbedre det som fungerer. For eksempel å lene seg på eksisterende kunnskap, sikre lokalt engasjement, kontinuerlig vurdering og evaluering og å holde det enkelt, praktisk og knyttet til det som fungerer.

Fordi Demos er et «paraplyprosjekt» med mange små «underprosjekter», har det vært vanskelig å bruke hele denne modellen både på det helhetlige prosjektet, og hver enkelt aktivitet/

underprosjekt, men tilnærmingen med å evaluere og justere/tilpasse alle delene i prosjektet har vi hatt som grunnmetode.

Logg, evaluering og endringshistorier

Vi har ført logg over egne aktiviteter, hvilke arenaer de har foregått på, hvilke bidragsyttere vi har invitert, tematikk og hvor mange som har deltatt. Disse er koblet opp mot evalueringer, hvor vi har fått tilbakemeldinger enten ved å sende ut lenke til evalueringsskjema i etterkant eller brukt QR-koder så deltakere kan komme med tilbakemeldinger der og da. Etter aktiviteter har vi også foretatt internevalueringer med fokus på hva vi kan lære og ta med oss/endre til senere aktiviteter. Og etter lengre eller større arrangementer, som democraticamp, workshoprekke eller Utøya-turer, har vi bedt deltagerne om å beskrive hvordan opplevelsen har påvirket og endret dem (endringshistorier).

Evalueringene har vist oss jevnt over gode tilbakemeldinger fra ungdommer og pekt ut retning for ulike aktiviteter i prosjektet. Vi har, som tidligere nevnt, prioritert mer øvelser, refleksjon og diskusjon i grupper, å bygge sosiale arenaer, og mer bruk av ulike øvelser og interne/ lokale ressurser enn eksterne foredrags- eller workshopholdere, basert på evalueringene.

#16 Suksessfaktor

— Prioriter evaluering og ha en dynamisk tilnærming

Med dynamisk tilnærming mener vi både en sirkulær og utviklende evaluering underveis i prosjektet, og vår strategi om å ikke være redde for å teste ut piloter. Det innebærer nye små og store samarbeid og aktiviteter/ småprosjekter, og å la oss bli påvirket av behov og ønsker som meldes inn underveis.



«Mitt syn på mennesker, likeverd, rasisme og politikk har endret seg veldig. Jeg synes workshopen bidro til å fjerne negative fordommer vi mennesker har»

Endringshistorie fra anonym ungdom

Åpenhet for uttesting og samarbeid

Med dynamisk tilnærming mener vi også evnen til å «hive oss rundt», være på tilbudssiden og koble oss på ønsker og behov flere steder. Vår tilnærming har vært at hvis rammene blir for rigide, vil vi kunne gå glipp av verdifulle samarbeid og utprøving som kan gi oss nyttig informasjon, aktivitet eller samspill. Dessuten har vi sett at det å være på tilbudssiden gir motivasjon og engasjement i en kommune hvor de økonomiske rammene til tider fører til manglende motivasjon og resignasjon. Vi har ansett det som viktig og nyttig å ha nok fleksibilitet i prosjektet til å kunne både bidra med innspill, utvikling eller å holde workshops når ulike aktører kontakter oss med ønske om samarbeid. Vi har derfor hatt utprøving av enkeltaktiviteter og -samarbeid, småprosjekter, plukket opp ønsker og behov fra skole, og bidratt inn på andres arenaer. Eksempler på dette er workshops for Fritid i Fredrikstads Ung i jobb-prosjekt, for seilerne under Tall Ships Races og ved studentutveksling knyttet til Erasmus +, Kulturkonfirmasjon, og vi har gitt små spiremidler bl.a. til Demokrati i praksis-valgfaget. Det har vært



viktig å tørre å utforske, teste ut og feile selv om vi ikke er sikre på resultatet – på den måten lærer vi hele tiden.

I denne tilnærmingen ligger det også en forståelse av at det er barn, unge og andre som har «skoa på» som best kan identifisere hvilke utfordringer det bør fokuseres på og hvilke tiltak/initiativ som kan fungere.

Ved å være lydhøre for tilbakemeldinger og ønsker, og ha kort vei fra ide til handling, håper vi å kunne treffe godt og presist i demokratiarbeidet.

Det største enkeltsamarbeidet var med en lokal regissør, Helga Aakre, som hadde ideen om å utvikle et interaktivt teater om rasisme. Da satt vi sammen en «redaksjon» med ungdommer og unge voksne fra en av workshopgruppene våre, som delte erfaringer og historier om rasisme i byen. Gjennom et halvår jobbet vi sammen frem et manus til oppsetningen som ble gjennomført for elever gjennom seks forestillinger på Litteraturhuset. Aakre tok med seg konseptet videre til Brageteatret og til skoler gjennom Den kulturelle skolesekken. Det er et eksempel på hvordan en ide kan vokse fram til en konkret utprøving/pilot, bli evaluert og justert – for så å bli etablert som et tiltak for flere.

INTERVJU

Kine Aure Nilsen,

programleder Trygg by Norge,
Nordic Safe Cities



Hvilken arena for demokratiutvikling tenker du er viktigst, og hvorfor?

– Jeg mener frivilligheten og idretts- eller fritidsaktiviteter er svært viktige arenaer. For mange er det gjennom slike aktiviteter at de første møtene med demokratisk læring og deltakelse skjer – selv om man kanskje ikke alltid tenker over at det er demokratilæring.

Hva kan vi voksne lære av barn og unge om demokrati?

– Jeg tror mange barn og unge er flinkere til å lytte enn oss voksne. De stiller spørsmål og er som regel genuint interessert i svaret. Voksne kan ofte være litt for opptatt av seg selv og ikke like gode til å lytte til andre.

Hva tenker du når du hører noen si at «ungdom bryr seg ikke om politikk»?

– Jeg tenker at det ikke stemmer. Det finnes mange engasjerte og dyktige ungdommer der ute. Dessverre er det ikke alltid lagt godt nok til rette for at de kan uttrykke seg eller engasjere seg, og det er veldig synd.

Hva tenker du er den viktigste demokratiske ferdigheten for barn og unge i dag?

– Jeg tror det viktigste er å kunne diskutere med andre, også når man er uenig, uten å gå til personangrep eller bruke stygg ordbruk. Det handler om å holde seg til saken og respektere hverandre.

Hvis du skulle gi et kort og konkret råd til barn og unge som vokser opp i dag om demokrati – hva skulle det vært?

– Det finnes mange forskjellige måter å engasjere seg på, så prøv å finne din egen måte.



DEL 3:

Økonomi og langsiktighet: å sikre
demokratisk kultur for fremtiden



Mye tid, penger og frivillig innsats har blitt investert i dette prosjektet, basert på et mål om at så mye som mulig av aktivitetene skal kunne videreføres i ordinær, kommunal drift. Ønsket om at prosjektet og tanken bak skal leve videre handler mye om at ungdommer bør ha tilgang til denne typen aktiviteter. De trenger arenaer hvor de kan øve seg på å bidra og jobbe for å endre samfunnet til det bedre. Dette blir spesielt viktig når vi hele tiden har den dystre verdenssituasjonen i bakhodet, og vi opplever at denne type aktiviteter er nødvendig for å sikre demokratiet som institusjon.

#17 Hvor har pengene størst effekt?

Viktigheten av støtte til lønn

Å skape demokratiske prosjekter i en kommune med presset økonomi er en utfordring på flere plan. En av de største utfordringene er at slike prosjekter krever betydelige menneskelige ressurser.

Det er ikke nok å bare ha gode ideer og vilje til å gjennomføre dem; det kreves også ansatte og frivillige som kan bruke tid på å koordinere aktivitetene, kvalitetssikre prosessene, utvikle prosjektet videre og sørge for at alle involverte får den nødvendige kompetansehevingen. Uten disse ressursene kan selv de beste prosjektene ende opp med å bli fragmenterte, kortvarige og ineffektive.

#17 Suksessfaktor

Det lønner seg å ha en prosjektkoordinator

For å opprettholde kontinuitet, fokus og samarbeid over tid er det viktig å ha en koordinator som kan holde oversikt, bygge ut nettverk for ulike aktører å finne koblinger mellom ulike aktiviteter i kommunen og byen ellers. For prosjektutviklingen var det viktig med koordinators egnethet og kompetanse.



I mange tilfeller blir kommunene nødt til å søke eksterne tilskuddsmidler for å få gjennomført prosjekter og aktiviteter. Problemet er at slike midler ofte ikke er nok til å opprette stillinger hvor det er mulig å ansette en faglig egnet koordinator, hverken i beløp eller varighet, så ofte brukes det på enkeltarrangementer eller -samlinger. Selv om disse arrangementene er viktige for å involvere og skape engasjement, dekker de ikke behovet for langsiktig prosjektledelse og koordinering. Dermed blir det vanskelig å opprettholde kontinuiteten og kvaliteten som trengs for å skape reelle, varige endringer.

Prosjektkoordinator

For å sikre suksess i Demos-prosjektet gjorde støtten fra Gjensidigestiftelsen det mulig å ansette en fulltids prosjektkoordinator. Denne rollen har vært avgjørende for å holde trådene samlet, sikre faglig utvikling, følge opp deltakerne og samarbeidspartnere, og sikre at alle aktiviteter blir gjennomført på en måte som bygger opp under de overordnede målene. En slik koordinator kan også sørge for at lærdommer fra hvert enkelt arrangement blir tatt med videre, slik at prosjektet kan utvikle seg og forbedres over tid.

Med en egnet fulltids prosjektkoordinator på plass, har vi kunnet jobbe mer systematisk og målrettet mot å oppnå prosjektets mål. Vi har fått muligheten til å bygge en sterkere struktur rundt prosjektet, sikre bedre kvalitet på gjennomføringen, og skape en mer helhetlig og sammenhengende innsats.

Støtten fra Gjensidigestiftelsen har derfor ikke bare vært en økonomisk nødvendighet, men også en katalysator for varig utvikling av demokratisatsning i kommunen.

Demos-prosjektet har fått tildelt prosjektmidler i to omganger, totalt kr 3 547 759. I tillegg har Fredrikstad kommune bidratt med noe egenfinansiering, hovedsakelig i form av arbeidstimer fra SLT-koordinatoren og prosjektpartnerne. Disse midlene har vært avgjørende for prosjektets fremdrift, størrelse og faglighet.



#18 Hva når vi ikke har penger lenger?

Hold nede utgiftene til lokaler

Siden prosjektmidlene fra Gjensidigestiftelsen i utgangspunktet skulle vare i tre år, har det vært viktig å ha et sterkt fokus på bærekraftig drift, sånn at en del av aktivitetene har mulighet til å videreføres i kommunal drift etter prosjektslutt. Når man mottar støtte til et prosjekt er det fort gjort å ønske å «flotte seg» litt, men det kan da ende opp med å undergrave ønsket om at målene og aktivitetene til et prosjekt skal kunne overleve etter støtten opphører. For eksempel vil det være vanskeligere å videreføre dyre aktiviteter når en prosjektperiode er ferdig, mens tiltak som er billige og/eller primært benytter allerede eksisterende ressurser, vil være lettere å videreføre.

En betydelig del av prosjektmidlene har som nevnt blitt brukt til å finansiere prosjektkoordinatorstillingen som har utviklet, planlagt og gjennomført ungdomsrettede aktiviteter, samt sikret samarbeid og samhandling, som er grunnmuren i Demos-prosjektet.

#18 Suksessfaktor

—

Tenk bærekraftig drift

Ved å benytte seg av egne ressurser bidrar man til å holde utgifter til aktiviteter nede, og dermed styrke mulighetene for å videreføre mer etter at prosjektmidlene tar slutt.



Når vi har planlagt aktiviteter, har et vesentlig fokus vært å bruke ressursene på en måte som sikrer bærekraftig drift på lang sikt.

For å oppnå dette har vi for eksempel vært opptatt av å holde nede utgifter til lokaler. Vi har i stor grad benyttet egne møterom, eller inngått samarbeid for å låne lokaler gratis. Et godt eksempel på dette er bruken av foajeen på Biblioteket til å gjennomføre møter og ungdomsworkshops. Dette samarbeidet har ikke bare spart prosjektet for betydelige kostnader, men også skapt en nærhet til og samarbeid med andre kultur- og kunnskapsarenaer.

I noen tilfeller har det vært nødvendig å leie lokaler. For mindre arrangementer har vi av og til leid lokaler på aktivitetshuset St. Croix. For større arrangementer, som »Dyp debatt« og seminarer, har vi leid lokaler på Litteraturhuset. Disse utgiftene har vært nøye vurdert og alltid sett i lys av prosjektets mål om bærekraftige bruk av midler.

En annen strategi i denne sammenhengen har vært å benytte eksisterende innsatser og arenaer, og heller forsterke og skalere disse, heller enn å bygge opp «noe helt nytt». Eksempler på dette er bruk av bibliotek, skoler og fritidsklubber (allerede

eksisterende arenaer), skalering av valgfaget «Demokrati i praksis» eller å legge inn demokratiøvelser i Kulturkonfirmasjon (allerede eksisterende innsatser i Fredrikstad).

Bruk egne menneskelige ressurser

Et annet innsparende moment (mens prosjektperioden varer) har vært at prosjektkoordinatoren selv har ledet og gjennomført mye av aktivitetene og dermed redusert bruken av innleide. Her er det viktig å nevne at det har vært i tråd med ønskene fra ungdommene selv, og ikke utelukkende som et økonomisk initiativ.

Gjennom hele prosjektperioden har vi hatt et sterkt fokus å bygge sterke partnerskap og nettverk som kan støtte prosjektet også i fremtiden. Ved å balansere investeringene mellom lønn til nøkkelpersonell, spiremidler til f.eks. demokrati i praksis-valgfaget, og direkte aktiviteter rettet mot ungdom, håper vi å ha skapt et solid fundament for prosjektets videre levetid.

Demos-prosjektet har dermed ikke bare vært en serie med isolerte aktiviteter, men en helhetlig innsats for å styrke ungdoms engasjement og deltakelse i samfunnet, samtidig som vi har bygget strukturer og nettverk som vi håper vil bidra til varig positiv effekt.

I tillegg har vi investert i utviklingen av en egen visuell profil, med illustrasjoner og plakater for å skape helhet og bidra til gjenkjennelighet også etter prosjektslutt. Det er trykket opp drikkeflasker, nøkkellenker, godteri og roll ups

hvor den visuelle profilen benyttes i anledning seminarer, rekruttering på skoler, «premier» til workshopdeltagere m.m.



#19 Kultur for «enkelstunts»

De to forrige faktorene henger tett sammen med dette; å få noe til å leve videre etter prosjektslutt. Fordi mange aktiviteter og prosjekter som settes i gang i en kommune gjerne er knyttet til tilskuddsmidler er det ikke uvanlig at det etter hvert utvikler seg en kultur for «enkelstunts» fremfor helhetlige og langsiktige strategier og planlegging. Når prosjekter kun får finansiering for kortvarige, spesifikke tiltak, blir det vanskelig å bygge opp en solid og sammenhengende strategi. Dette kan føre til en situasjon der man hopper fra ett prosjekt til et annet uten en klar retning eller blikk for det overordnede, noe som kan svekke den langsiktige effekten av innsatsen.

Dette er spesielt uheldig når man jobber med gjenstridige samfunnsproblemer siden de nettopp fordrer at man klarer å arbeide helhetlig, overordnet og langsiktig.

I kortsiktige prosjekter vil det være krevende å få til langsiktige resultater. Man organiserer enkeltstående aktiviteter som kan ha en verdi for ansatte, ungdommer eller andre målgrupper – men aktivitetene fører i mindre grad til varige

endringer. Ofte snakker man om økt kompetanse, nye erfaringer og nye samarbeid som resultatmål, men problemet er at disse enkeltstående målene ofte ikke integreres i organisasjonen, noe som igjen gjør at resultatene uteblir på sikt.

For å motvirke dette er det viktig å bruke god tid på å bygge et solid prosjektgrunnlag. Man må anerkjenne at samarbeid tar tid å utvikle. Det er også viktig å jobbe for å etablere felles mål og en felles forståelse av situasjonen, så langt det lar seg gjøre. I tillegg bør man hele tiden forsøke å identifisere områder i eksisterende system som kan videreutvikles og forbedres.

Langsiktigheten kan også bli utfordret av at enkeltpersoner kan ha et sterkere eierskap eller spesiell kompetanse som gjør prosjektene sårbare for utskiftninger. Når nøkkelpersoner forlater prosjektet, kan det føre til tap av viktig kunnskap og momentum, noe som igjen kan svekke prosjektets gjennomføringskraft og bærekraft. Derfor har det vært essensielt å jobbe med å få samarbeidspartnere og andre aktører til å føle et eierskap til prosjektene. Ved å involvere flere aktører og dele ansvar, kan man skape en mer robust struktur som tåler personellendringer.

#19 Suksessfaktor

— Husk å tenke langsiktig

Løft blikket fra avgrensede aktiviteter og prosjekter, og jobb for å skape varig fokus og aktivitet gjennom felles mål, samarbeid og forankring utover enkeltpersoner





I vårt arbeid har vi lykket med å integrere flere av våre initiativer inn i kommunens drift. Eksempler på dette er Utøya-turer med representanter fra ungdomsskolene i byen, kvalitetssikring av elev- og ungdomsråd, democraticamp, demokratiguider, Dyp debatt, og Dialogdager. Sistnevnte eies og driftes av Dialogforum Østfold, med noe støtte fra kommunen. Ved å bygge slike strukturer, skaper vi både engasjement og deltakelse i øyeblikket, synliggjør det ganske omfattende «nettverket» av små og store demokratiinnsatser, og legger grunnlaget for varige, demokratiske praksiser som kan videreføres og utvikles i fremtiden.

#20 Forankret fleksibilitet – tillit og fleksibilitet i organisasjonen

Når vi nå har kommet til den siste suksessfaktoren i dette heftet, er det på ingen måte fordi det er den minst viktige, eller det siste man bør gjøre. Kanskje tvert imot. For hvis denne faktoren ikke hadde vært på plass, ville det påvirket alle de andre suksessfaktorene og utfordret det solide grunnlaget som har eksistert for prosjektet. Og som demokratiet i seg selv, så handler dette om tillit. Tillit fra ledere og politikere til å utforske, prøve og feile, til å kunne bruke tid og ressurser – rett og slett et stort handlingsrom for demokratisk utviklingsarbeid.

Helt fra før oppstart har tanken om Demos-prosjektet blitt møtt med positivitet fra både politikere og ledere i kommunen. Og siden prosjektet har ligget under daværende seksjon for utdanning og oppvekst (i dag kommuneområde oppvekst), har direktør oppvekstdirektør spilt en viktig rolle gjennom å gi prosjektteamet mye tillit til å finne gode løsninger, men uten å miste oversikt og kontroll.

For det kan være krevende å arbeide med prosjekter som ligger noe på siden av kommunens ordinære tjenester, samtidig som det er forventet at resultatene og aktivitetene skal integreres i drift etter hvert.

Gjennom hele prosessen var det også viktig å lytte til behovene fra virksomhetene og blant de ansatte i fagstaben i kommuneområde oppvekst. Prosjektet ble ikke bare planlagt ovenfra; det skulle også møte behovene til dem som skulle jobbe med det i praksis. Dette bidro til at prosjektet ble tatt imot med stor positivitet, styrket forankring blant ledelse og ansatte, og skapte en opplevelse av samarbeid og medvirkning.

Ved hjelp av støtte, både økonomisk og gjennom bruk av menneskelige ressurser, fikk prosjektteamet de verktøyene de trengte for å utvikle innovative og bærekraftige løsninger. Dette åpnet muligheten for å bygge noe som ikke bare var robust, men også varig.

På denne måten utviklet demokratiprojektet seg til et initiativ som samlet kommuneledelse, ansatte og politikere i en felles innsats for å styrke lokaldemokratiet. Gjennom tillit, samarbeid og målrettet innsats ble det skapt en modell for hvordan man sammen kan bygge fremtidens løsninger for demokratiet vårt.

#20 Suksessfaktor

— Søk tillit og fleksibilitet i organisasjonen

God forankring, tillit og stort handlingsrom gjør det mulig å bygge opp et fleksibelt og dynamisk utviklingsprosjekt.



Varige tiltak med ungdom som målgruppe		
Tiltak	Beskrivelse av tiltak	Samarbeid
Elevdemokrati og elevråd	Håndheve hovedavtalen, vedlikeholde og heve kvaliteten på elevrådskontaktnettverk, videreføre årlig elevrådkonferanse	Fagstab kommuneområde oppvekst og Demos
Ungdomsråd	Ungdomsråd er lovpålagt, men kvaliteten på arbeidet varierer. Arbeidet sees i sammenheng med elevråd og klubbdemokrati og sikter mot en bedre standard på arbeidet.	Fagstab kommuneområde oppvekst
Klubbdemokrati	Alle fritidsklubbene i Fredrikstad har klubbråd, der medlemmene deltar og bidrar inn i drift og organisering av tilbudet. Selv om det er en del likheter med ungdomsråd og elevråd, er det også noen særlige problemstillinger for klubbdemokratiet. Arbeidet ble fra 2022 intensivert ved å sørge for at alle ungdomsavdelingene hadde et fungerende ungdomsstyre som møttes 1-3 ganger årlig, for å lære ting knyttet til aktiviteter, arrangementer, styrearbeid og demokrati. Samlingene brukes også som en arena der de får større innblikk i hva som gjøres i byen og hva som skjer i ungdomsmiljøene, de får melde interesse til tema- og prosjektgrupper, og de får komme med innspill til ting de opplever at fritid ikke gjør i innsatsen mot ungdommene.	Arbeidet organiseres av Fritid, som samarbeider med og har en representant i Demos-prosjektgruppe
Demokratiguider og annen innsats ifb. valg	Videreføre ordning med demokratiguider ved valget i 2025, og utvikle også andre tiltak for å øke valgdeltakelsen generelt, og spesielt blant ungdom og minoritetsvelgere. Fortsette arbeidet med samarbeid med andre kommuner som har demokratiguider og sammenfatte erfaringer i håndbok.	Arbeidet er integrert i kommunens arbeid som arrangør av valg, og det samarbeides med en rekke lag og foreninger, skoler og annet.
Dialogdager i skolen	Et tilbud til hele trinn på byens ungdomsskoler. Elevene bruker en dag på å delta på ulike "poster" og får for eksempel være innom en kirke, en moske, en frivillig organisasjon og en workshop, og møte religiøse ledere og engasjerte frivillige. Målet er å gi ungdommene refleksjon og forståelse av interreligiøst dialogarbeid.	Eies av Dialogforumforum Østfold, Demos bidrar inn faglig, med rekruttering og enkelte gjennomføringer
Stempel	Samlinger hvor en ungdomsredaksjon får jobbe med og planlegge kulturarrangementer rundt temaer som tilhørighet, identitet og det å vokse opp i ulike kulturer.	Eies av Litteraturhuset Fredrikstad med samarbeid med Demos
Ungdomsworkshop	Workshoprekker som er testet ut med ulik varighet, hyppighet, temaer og format. Målet er å bygge politisk mestringstro og utvikle demokratiske ferdigheter gjennom foredrag, øvelser og medvirkning. Bygge trygge grupper og en sosial arena, med stort fokus på aktivitet, øvelser og å «trene demokratiske muskler». Gjerne med pizza og brus i forkant av samlingene.	Utviklet av Demos. Samarbeid med biblioteket på enkelte workshop og utvikling. Tilhørighet på biblioteket.

Varige tiltak med ungdom som målgruppe		
Tiltak	Beskrivelse av tiltak	Samarbeid
Democraticamp	Fire dager med workshop som en del av sommeraktivitetene i byen. Basert på samme konsept som ungdomsworkshopene, med mat og besøk fra andre organisasjoner, workshopholdere og ungdomspolitikere. Dagstur til Oslo for å besøke 22. juli-senteret, HL-senteret og Stiftelsen 10. august i Al-Noor moskeen.	Utviklet av Demos. Samarbeid med biblioteket på enkelte workshop og utvikling samt lokaler.
Dyp debatt videregående	Dyp debatt inviterer byens videregående skoler til å delta på debatter, panelsamtaler og foredrag om samfunns- og dagsaktuelle tema i skoletiden. Vi fyller den store salen på Litteraturhuset med opp til 300 elever, og samarbeider enkelte ganger med Litteraturhuset om å booke gjester som allerede skal delta på voksenarrangementer der på kveldstid. Noen temaer og paneler har blitt planlagt av ungdomsgrupper eller klasser, mens andre har vært i Demos regi.	Eies av Demos og enkeltsamarbeid med Litteraturhuset Fredrikstad
Dyp debatt ungdomsskole	Løfte aktuelle og komplekse samfunnstemaer på en måte som er engasjerende og tankevekkende for ungdommer fra ungdomsskolene. Vi ha hatt et samarbeid med skoler som tilbyr valgfaget Demokrati i praksis, og invitert inn klassevis for samtalebaserete opplegg.	Utviklet av Demos. Samarbeid med biblioteket på enkelte samlinger og bruk av lokaler.
Debattsirkler på biblioteket	Ungdommer som møtes for å diskutere temaer som er viktig for dem, som likestilling, narkotikapolitikk og klima. Ungdommene bestemmer tematikk og leder samtalen i sirkelen som foregår i ungdomsavdelingen på biblioteket.	Fasiliteres av Demos og ungdomsansvarlig på biblioteket.
Helt ærlig	Medvirkningsprosjekt over ett semester, hvor et trinn ved ungdomsskolen stemmer over og jobber med en tematikk – som psykisk helse – i samarbeid med politikere fra Oppvekstutvalget og presenterer forslag til tiltak.	Eies av Redd barna, Demos bidrar inn med koordinering og gjennomføring
Utøya-tur for ungdomsskolene og ungdomsråd	Gjennomføre en årlig deltakelse på demokrativerksted for ungdomsskoleelever i Fredrikstad – der kommunen sender representanter fra alle ungdomsskolene og organiserer for- og etterarbeid. Elevene gjennomfører opplegg tilbake på eget trinn gjennom ung-til-ung-formidling.	Demos og ungdomsskolene i kommunen i samarbeid med Det Europeiske Wergelandsenter
Ungdomsrådet har også reist årlig til Utøya som deltagere i et prosjekt forankret i Det Europeiske Wergelandsenter.	Demos og ungdomsskolene i kommunen i samarbeid med Det Europeiske Wergelandsenter	

Varige tiltak med ungdom som målgruppe		
Tiltak	Beskrivelse av tiltak	Samarbeid
Kulturkonfirmasjon	En årlig samling hvor 9. klassinger fra hele Fredrikstad får innsikt og opplevelsen av hvilke kulturtilbud som finnes i byen på kulturhuset St. Croix. Demos har bidratt med workshop om kunst, ytringsfrihet og kritisk tenkning, og om ytringsfrihet og ytringsmot.	Eies av St. Croix-huset, Demos bidrar inn med workshop
Valgfag Demokrati i praksis	Styrking og videreutvikling av valgfaget Demokrati i praksis på ungdomsskolene gjennom å gjennomføre og tilby aktiviteter og opplegg, legge til rette for erfaringsutveksling på tvers av skolene og tilby noe økonomisk støtte til gjennomføring av aktiviteter (for eksempel bistand til transport).	Eies av hver enkelt skole, Demos bidrar inn med spiremidler og workshops
Dembra	Flere skoler i Fredrikstad deltar eller har deltatt i Dembra. Demos arbeider for samkjøring av arbeidet på tvers av skolene, samt bidrar til erfaringsutveksling.	Eies og gjennomføres av HL-senteret, Demos bidrar med koordinering og samarbeid mellom skolene
Elevrådskonferanse	En årlig konferanse for representanter fra elevrådene i barne- og ungdomsskolene i Fredrikstad. Målet er å gi inspirasjon og kunnskap til elevrådsarbeidet på den enkelte skole, og at de opplever seg som en del av et større elevdemokrati. Konferansen brukes også til å informere om Demos, ungdomsrådet og sette arbeidet i et helhetlig perspektiv. Omtrent 120 elever deltar sammen med en lærer fra hver skole.	Samarbeid fagstab kommuneområde oppvekst, ungdomsrådet og Demos
Ungdomskonferanse	Gjennomført årlig/annethvert år og samler representanter fra alle ungdoms- og videregående skoler i Fredrikstad. Har hatt forskjellige innretninger, en konferanse har handlet om hvordan det er å være ung i Fredrikstad, en har hatt hovedfokus på barn og unges deltakelse i fritidsaktivitet og en hadde elevdemokrati som tema. Mellom 80 og 120 deltakere. Organiseres av ungdomsrådet.	Samarbeid fagstab kommuneområde oppvekst, Demos og ungdomsrådet

Enkeltaktiviteter og enkeltsamarbeid med ungdom som målgruppe		
Tiltak	Beskrivelse av tiltak	Samarbeid
Interaktivt teater mot rasisme	Parallelle virkeligheter var et utviklingsprosjekt på initiativ fra og i samarbeid med regissør Helga Aakre. Manus ble utviklet av en ressursgruppe bestående av lokale ungdommer og unge voksne med rasimeerfaringer. Aakre sto for ide, utarbeidelse av konsept, manus og regi. Demos bidro med fagkompetansen som trengtes i forbindelse med utarbeidelse av manus, pedagogisk opplegg og konsept, samt gjennomføring av 6 visninger med profesjonelle skuespillere.	Helga Aakre, ressursgruppe og Demos
Workshop på Tall Ships Races	De unge seilerne på Tall Ships Races fikk en kveld med workshop av Demos og Dialogforum Østfold som en del av samlingene og opplæringen de mottok.	Tall Ships Races, Fredrikstad kommune, Demos og Dialogforum Østfold bidro med workshops.
Workshop på Ung i jobb	Ung i jobb er et tilbud fra Fritid i Fredrikstad med opplæring om mulighet for sommerjobb. Som en del av opplæringen i forkant deltok ungdommene på en kveld med workshops med Demos.	Eies av Fritid i Fredrikstad, Demos bidro inn på workshop
Indica mihi – fortell meg	Tidsvitner fra 2. verdenskrig som besøker skoler for å fortelle sine historier.	Eies av Indica Mihi, fasilitert av Demos
Kortfilmvisning på skoler	Klassevisninger av den animerte kortfilmen Kakerlakkene og workshop av og med Adel Khan Farooq. Filmen handler om ekstremisme og utenforskap.	Eies av Adel Khan Farooq, fasilitert av Demos

Varige tiltak med voksne som målgruppe		
Tiltak	Beskrivelse av tiltak	Samarbeid
Prosjektgruppe	Prosjektgruppa består av våre faste partnere i prosjektet, som har jevnlig møtepunkter for erfaringsutveksling, koordinering, kompetanseheving, evaluering, samarbeid og prosjektutvikling .	Samarbeid Demos, Biblioteket, Fritid, Litteraturhuset Fredrikstad og Dialogforum Østfold
Demokratiforum	Faglig møteplass for lærere, førstelinje, administrasjonen i kommunen, ansatte på fritidsklubber og frivillighet, og alle som er opptatt av ungdom, demokrati og medborgerskap. Målet er å informere om Demos, dele kunnskap, danne nettverk, vise frem spennende tiltak, organisasjoner og prosjekter, samt motivere til videre demokratisk arbeid med ungdommer.	Eies av Demos
Kompetanseheving lærere og andre	Hel- og halvdagsseminar med kompetanseheving, fenomenkunnskap og workshops om rasisme, kontroversielle temaer, demokratisk mestringstro, ny forskning om demokrati og skole m.m.	Demos i samarbeid med fagstab kommuneområde oppvekst
Elevmedvirkning som tema på samlinger for skoleledere og lærere	Ny opplæringslov og LK20 legger opp til satsning på elevmedvirkning - både gjennom formelt elevdemokrati, men også direkte gjennom opplæringen og "livet på skolen". Seksjon utdanning og oppvekst satser på dette som tema inn i ledermøte og –samlinger, og jobber langsiktig med elevmedvirkning som et prioritert utviklingsområde.	Fagstab kommuneområde oppvekst og Demos

Det Europeiske Wergelandsenteret post@theewc.org www.wergelandsenteret.no Læringsressurser om engasjement, politisk mestringstro og kontroversielle spørsmål.	Dembra - demokratisk beredskap mot rasisme og antisemittisme dembra@hlsenteret.no www.dembra.no Undervisningsmateriell om fordommer, antisemittisme, rasisme, radikalisering, demokrati og medborgerskap m.m.	Utøya - demokrativerksted og minnesenter post@utoya.no www.utoya.no Læringsressurser om privilegier, ytringsfrihet, 22. juli, engasjement m.m.
Tenk.no tenk@faktisk.no www.tenk.faktisk.no Læringsressurser om kildebevissthet, konspirasjonsteorier og kritisk mediebruk	Minotenk - minoritetspolitisk tenketank post@minotenk.no www.minotenk.no Nedlastbare publikasjoner om likestilling, ytringsfrihet, psykisk helse, seksuell helse, rasisme m.m.	Fortene - demokrati- og flyktningerutesenter på Høytorp og Trøgstad fort hege.hermo@io.kommune.no www.io.kommune.no/tjenester/kultur-idrett-og-fritid/fortene/ Besøkssenter.
Redd barna medvirkningsprosjekt Helt ærlig! heltaerlig@reddbarna.no www.reddbarna.no Prosjekt og læringsressurser om ungdom som endringsagenter.	Stiftelsen 10. august - minne- og læringssenter på Al-Noos-moskeen post@stiftelsen10august.no www.stiftelsen10august.no Besøkssenter og utvikling av undervisningstilbud.	Litteraturhuset Fredrikstad post@litthusfred.no www.litthusfred.no Ungdomsgruppe, Stempel som planlegger kulturarrangementer for andre ungdommer.
22. juli-senteret minne- og læringssenter post@22julisenteret.no www.22julisenteret.no Besøkssenter og nettressurser om 22. juli, terror, tidslinje m.m.	Dialogforum Østfold interreligiøs dialog post@dialogforumostfold.no www.dialogforumostfold.no Dialogdager i skolen og ungdomsgruppe som jobber med interreligiøs dialog.	Stopp hatprat Internasjonal ungdomsbevegelse mot hatprat post@stopphatprat.no www.stopphatprat.no Workshops og ressurser for opplæring i hatprat og menneskerettigheter.



Hvordan trener man egentlig på demokrati? Kan pizza og debatt være starten på ekte medvirkning? Og hva skjer når unge får være med og forme treningsarenaer for demokrati i praksis?

Gjennom workshops, dialogdager, debattsirkler og kreative aktiviteter har prosjektet testet ut hvordan vi sammen kan styrke unges tro på at de kan påvirke samfunnet. Det er en fortelling om samarbeid og praktisk demokratibygging i møte med vår tids store utfordringer.

Denne rapporten deler ikke bare resultater – den viser hvordan vi har jobbet, hva vi har lært, og hva som faktisk fungerer (og ikke), og hvor kjernen i prosjektet har vært et tett samarbeid mellom skole, kommune og sivilsamfunn – fordi ekte endring skjer når flere drar i samme retning. Med 20 konkrete suksessfaktorer, tips og erfaringer, er dette en praktisk håndbok for deg som vil sette i gang noe selv.

Er du klar for å trene demokratiet der du er?
Da er dette rapporten for deg.

For mer informasjon og kontaktinformasjon, scan koden



www.fredrikstad.kommune.no/demos



DEMOS
FREDRIKSTAD